

**Изследване на възможностите за
насърчаване на преките чуждестранни
инвестиции в България**

Автор: Радослав Емилов МИЛАНОВ

СОФИЯ, 2014

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД.....	4
<i><u>I ГЛАВА: Теоретична основа на преките чуждестранни инвестиции</u></i>	6
1. Понятие за инвестиции.....	6
2. Характеристики на инвестиционния процес.....	7
3. Видове международни инвестиции.....	8
4. Характеристики при дефинирането и отчитането на ПЧИ в България.....	9
5. Насърчавани инвестиции според българското законодателство.....	12
<i><u>II ГЛАВА: Възможности за подобряване на политиката по насърчаване на преките чуждестранни инвестиции в България</u></i>	16
1. Развитие на ПЧИ в глобален мащаб.....	16
2. Динамика в развитието на ПЧИ в България.....	21
3. Законодателна рамка за насърчаване на инвестициите в България.....	24
4. Отговорни институции в процеса по насърчаване на инвестициите в България...25	
5. Възможности за подобряване работата на БАИ.....	28
6. Сертифициране на инвестициите.....	34
7. Стимули за насърчаване на инвестициите в България.....	37
8. Бюджетна рамка на политиката по насърчаване на инвестициите в България.....	42
9. Стратегически приоритети при насърчаването на инвестициите в България.....	43
10. Инвестиционен маркетинг.....	47

11. Характеристики на бизнес средата в България.....	51
<i>III ГЛАВА: Добри практики в областта на насърчаване на преките чуждестранни инвестиции</i>	57
1. Общи насоки в дейността на агенциите за насърчаване на инвестициите.....	57
2. Великобритания.....	62
3. Чехия.....	64
4. Германия	67
5. Словения	69
6. Сърбия	70
7. Изводи и препоръки за подобряване дейността на БАИ, с оглед добрите международни практики.....	72
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	76
ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА	78
ПРИЛОЖЕНИЯ	82

УВОД

Динамиката в развитието на глобализационните процеси през последните десетилетия и все по-интензивното международно движение на капитали, води до засилващо се влияние на трансграничните инвестиции в световната икономика. С оглед прякото въздействие върху brutния вътрешен продукт, повишаването на заетостта, стимулирането на потреблението, трансфера на нови технологии, знания, умения и добри практики, преките чуждестранни инвестиции оказват по-голям положителен ефект върху икономическия растеж, в сравнение с портфейлните инвестиции. Тяхното значение като ключов фактор за подобряване на цялостната конкурентоспособност на икономиката непрестанно нараства, което води и до все по-активни политики от страна на всички държави за насърчаване на преките чуждестранни инвестиции, за сметка на дълга като основен източник на финансиране.

Световната икономическа криза доведе до рязък спад на обема на преките чуждестранни инвестиции в глобален мащаб и до ожесточена конкуренция между страните, които се състезават за привличане на ограничени ресурси. Ако България не съумее да противостои успешно на останалите държави чрез провеждането на ефективна политика за привличане на преки инвестиции с добавена стойност, могат да се очакват негативни последици, както за конкурентоспособността на икономиката, така и за заетостта и за икономическия растеж като цяло. Всичко това предопределя изключителната **актуалност и значимост на темата.**

Обект на изследването е държавната политика за насърчаване на преките чуждестранни инвестиции в България. **Предмет** са потоците от преки чуждестранни инвестиции в страната и ефектът от провежданата политика за тяхното насърчаване. На тази основа **целта** на настоящото изследване е чрез задълбочен анализ на развитието на инвестиционната активност в България, както и на заложените мерки и стимули за нейното насърчаване, да се идентифицират съществуващите възможности за повишаване на ефективността на провежданата държавна политика за привличане на преки чуждестранни инвестиции в страната. Заложената цел се конкретизира със следните **задачи** на изследването:

- Открояване на характеристиките на преките чуждестранни инвестиции и мястото им в съвременната международна финансова система;

- Идентифициране на тенденциите в динамиката, структурата и движението на преките чуждестранни инвестиции в глобален мащаб;
- Разглеждане на ключовите процеси и фактори, които предопределят развитието на преките чуждестранни инвестиции в световната икономика и особеностите в поведението на инвеститорите;
- Анализ на динамиката, структурата и произхода на преките чуждестранни инвестиции в България;
- Идентифициране на характеристиките на правната рамка за насърчаване на преките чуждестранни инвестиции в България;
- Анализ на ролята и мястото на отговорните институции при провеждането на държавната политика за насърчаване на инвестициите в България и идентифициране на възможности за по-ефективно разпределение на техните функции и цялостно оптимизиране на дейността им;
- Разглеждане на процеса по сертифициране на инвестициите в България, с оглед повишаване на неговата ефективност и ефикасност;
- Анализ на ефективността на заложените законови стимули за насърчаване на инвестициите в страната и идентифициране на възможности за тяхното рационализиране и адаптиране към потребностите на инвеститорите;
- Преглед на бюджетната рамка на политиката за насърчаване на инвестициите в България;
- Обосноваване на необходимостта от залагане на ясни стратегически приоритети в политиката по насърчаване на инвестициите в България;
- Анализ на възможностите за подобряване на ефективността на провеждания инвестиционен маркетинг и за въвеждане на нови подходи в работата;
- Изследване на позицията на България в международните класации за ефективност на бизнес средата и открояване на проблемните области, в които е необходимо подобрение;
- Разглеждане на общите тенденции в работата на агенциите за насърчаване на инвестициите в световен мащаб;
- Сравнителен анализ на целите, функциите и предоставяните услуги от агенциите за насърчаване на инвестициите във Великобритания, Чехия, Германия, Словения и Сърбия, с оглед идентифициране на възможности за подобряване работата на Българската агенция за инвестиции.

І ГЛАВА

Теоретична основа на преките чуждестранни инвестиции

1) Понятие за инвестиции

Правилното и успешно управление на парите е в основата на вечния стремеж към увеличаване на богатството и благосъстоянието. Механизмът, чрез който се осъществява движението на капиталите между основните икономически агенти и се обуславя растежът на измереното с тях богатство, се нарича инвестиции. В. Адамов определя инвестициите като универсален инструмент за насочване на спестяванията на икономическите агенти към активности, които имат процент на възвръщаемост равен или по-висок от пазарния лихвен процент.¹ Пл. Орешарски дефинира мотивацията за инвестиране със стремежа за придобиване на повече консумативни блага в бъдеще в сравнение с възможностите за потребление днес. За целта е необходимо да бъде преодоляна естествената текуща консумативна нагласа поради оптимистичните очаквания за повишаване на бъдещото благосъстояние.²

Реалният и финансовият сектор на икономиката могат да специфицират инвестициите в различни направления. Икономическите инвестиции могат да бъдат разграничени като инвестиции в активи, с които се произвеждат стоки или услуги с цел реализирането на печалба, която е съотносима с поетия риск. Тъй като те предполагат придобиването на реални активи като техническо оборудване, сгради, земя, квалификация на персонала и др. този вид инвестиции често се наричат още реални инвестиции. Финансовата инвестиция от друга страна е покупката на актив под формата на ценна книга, която ще донесе печалба на инвеститора. За разлика от предприемача, инвеститорът в този случай няма възможност за пряк контрол над активите, като той поема целия риск, който предполага подобна сделка и се стреми да максимизира печалбата си. При финансовата инвестиция може да не се създават нови производствени активи, като тези типични за икономическата инвестиция.³

Инвестиции извършва както частният така и публичният сектор. Обхватът на необходимата икономическа информация, която да позволи извършването на адекватна финансова оценка за реализируемостта на инвестиционните решения е доста широк.

¹ Адамов, В., Проданов, Ст., Инвестиции, Свищов, 2013, с. 15-16

² Орешарски, Пл., Анализ и управление на инвестициите, София, 1997, с. 7-8

³ Адамов, В., Проданов, Ст., Инвестиции, Велико Търново, 2007, с. 11-12

Пл. Орешарски включва сред по-значимите финансови параметри обема на планираните инвестиционни разходи, остатъчните стойности, амортизацията на дълготрайните активи, текущите оперативни и финансови приходи и разходи и капиталовата структура на инвестиционния проект.⁴

2) Характеристики на инвестиционния процес

Инвестиционната дейност включва съвкупност от сделки по придобиването или продажбата на реални или финансови активи. В инвестиционния процес могат да участват, както държавата - на всички нива на управление, така и гражданите и бизнесът. Финансовата теория и практика разграничава два основни вида инвеститори – институционални и индивидуални. Като цяло правилата на поведение и на двата вида инвеститори са аналогични, независимо че институционалните инвеститори обикновено влагат по-големи суми и следователно техните методи на действие са по-усложнени спрямо използваните от индивидите. Те представляват инвестиционни професионалисти, на които им се заплаща, за да управляват парите на индивидите. Индивидуалните инвеститори от друга страна управляват своите собствени капитали с цел постигане на заложените финансови цели.⁵

Роуз определя инвестирането като процес на влягане на капиталите в избрани инвестиционни носители, поради очаквания за увеличаване на тяхната стойност и съответно осигуряване на печалба.⁶ Възнаграждението за инвестицията може да бъде получено под различна форма – текущ доход или увеличена стойност, като неговият размер обикновено зависи от степента на поетия риск, от вида на сделката, от продължителността на инвестицията и др.

В. Адамов⁷ откроява следните **етапи на инвестирането**:

- установяване на пределните инвестиционни условия;
- дефиниране на инвестиционните цели;
- оценяване на инвестиционните носители;
- избор на подходяща инвестиция;
- диверсифициране на инвестиционния портфейл.

⁴ Орешарски, Пл., Анализ и управление на инвестициите, София, 1997, с. 12

⁵ Адамов, В., Проданов, Ст., Инвестиции, Велико Търново, 2007, с. 20

⁶ Rose, P., The Financial System in the Economy, Texas, 1986, p. 65

⁷ Адамов, В., Проданов, Ст., Инвестиции, Велико Търново, 2007, с. 21-23

Като цяло логически обоснованото проучване на пазара, точният и аргументиран избор на инвестиционни носители и правилното измерване и управление на риска водят до по-добри резултати и създават необходимите предпоставки за успех на инвестиционната дейност.

3) Видове международни инвестиции

До към 1980 г. търговските кредити, отпускани главно от големите банки към чуждестранни компании и правителства, както и помощта за развитие, предоставяна от развитите държави, представляват основните капиталови потоци, насочени към развиващите се държави. През последните години обаче непрекъснато нараства значението на други два вида международно движение на капитали, всеки от които се характеризира с определени особености – **международни портфейлни инвестиции и преки чуждестранни инвестиции**. С оглед поставените цели и задачи на настоящата разработка е важно да се направи ясно разграничение между тях.

В публикуваното от МВФ през 2009 г. шесто издание на “Ръководство за съставяне на платежен баланс и международна инвестиционна позиция” портфейлните инвестиции са определени като презгранични сделки или позиции по дялови и дългови ценни книжа, които не се включват към преките инвестиции и официалните резервни активи.⁸ Според проф. М. Стоименов международните портфейлни инвестиции са форма на износ на капитал, вложен в ценни книжа, с цел да бъде реализирана печалба от възвращаемост при дадено равнище на риск и най-вече от изменение на пазарната стойност на тези книжа.⁹ Портфейлните инвеститори, за разлика от преките, не се стремят и не придобиват право на управление и контрол върху дейността на съответното предприятие. Дяловото участие в капитала на емитента в размер до 10 процента е възприето за границата, под която инвестицията се счита за портфейлна.

Съгласно дефиницията, използвана от ООН, ПЧИ от друга страна са инвестиции, които се извършват с цел да се придобие дълготраен дял в или ефективен контрол върху предприятие, което осъществява дейността си извън териториалните граници на държавата на инвеститора. Входящите нетни потоци на ПЧИ включват входящите преки инвестиции, извършени от инвеститори не-резиденти, включително реинвестираната печалба и вътрешнофирмените заеми, както и нетната стойност на

⁸ *Balance of Payments and International Investment Position Manual*, sixth edition, IMF, 2009

⁹ Стоименов, М., *Международни финанси*, изд. „Тракия-М“, 2011

репатрирания капитал и изплатените кредити.¹⁰ Като цяло сходно е и определението, което Световната банка дава на ПЧИ – нетните входящи инвестиции, с които се придобива дълготраен дял (10% или повече от акциите, даващи право на глас) в управлението на компания, която осъществява дейността си в икономика, различна от тази на инвеститора.¹¹ Организацията за икономическо сътрудничество и развитие също набляга върху установяването на дългосрочни отношения между инвеститора и компанията, в която той инвестира, както и върху способността му да оказва влияние върху нейното управление.¹²

Въпреки трудността да се прокара твърда разделителна линия между двата вида трансгранични инвестиции следва да се обърне внимание от една страна на субективния фактор, свързан с намеренията на конкретния инвеститор, а от друга на обективната му възможност да влияе върху дейността на ползвателя на инвестицията. Докато при портфейлната инвестиция обикновено инвеститорът не търси значима роля при управлението на компанията, а основно извличането на сравнително бърза печалба, то при пряката той цели да получи непосредствен контрол върху управлението на предприятието, както и да генерира печалба от осъществената инвестиция в по-дългосрочен аспект. Посочените характеристики на ПЧИ обуславят по-благоприятния ефект, който те оказват за социално-икономическото развитие на държавите, към които са насочени. Именно поради това основният фокус на настоящото изследване ще бъде да се разгледат възможностите за насърчаване на ПЧИ в България.

4) Характеристики при дефинирането и отчитането на ПЧИ в България

Българската народна банка съставя и отчита преките чуждестранни инвестиции в страната в съответствие с международните стандарти, заложен в „Ръководството за съставяне на платежен баланс” на МВФ, „Ръководните дефиниции за преки чуждестранни инвестиции” на ОИСР, както и в регламентите на ЕВРОСТАТ и Европейската централна банка относно статистиката на платежния баланс. Според тези стандарти, пряка чуждестранна инвестиция в страната е международна инвестиция, при която прекият инвеститор, резидент на чуждестранна икономика, придобива дълготраен интерес в предприятие – резидент на българската икономика (пряко

¹⁰ http://www.un.org/esa/sustdev/natlinfo/indicators/methodology_sheets/global_econ_partnership/fdi.pdf

¹¹ <http://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD>

¹² <http://www.oecd-ilibrary.org/sites/factbook-2013-en/04/02/01/index.html?itemId=/content/chapter/factbook-2013-34-en>

инвестиционно предприятие). Пряката чуждестранна инвестиция включва, както първоначалната транзакция, чрез която се установява отношението между прекия инвеститор и прякото инвестиционно предприятие, така и всички последващи транзакции между тях. Транзакциите могат да бъдат, както в посока на увеличение/намаление на задълженията на инвестиционното предприятие към прекия инвеститор, така и в посока на увеличение/намаление на вземанията на инвестиционното предприятие от прекия инвеститор.

Основните принципи при отчитане на преките чуждестранни инвестиции в България¹³ включват на първо място отчитането само на реално постъпилите, а не договорените суми и на второ, при използване на финансови инструменти за разплащане те да се отразяват по пазарна цена, а не по номинална стойност. Наличието на дълготраен интерес предполага дългосрочно взаимоотношение между прекия инвеститор и прякото инвестиционно предприятие и значителна степен на влияние от страна на инвеститора при управлението на прякото инвестиционно предприятие. Поради необходимостта от международна съпоставимост на данните на отделните страни, в "Ръководството за съставяне на платежен баланс" е възприет принципът, че придобиването на 10 или повече процента от правото на глас при управление на инвестиционното предприятие се счита за установяване на отношение между пряк инвеститор и пряко инвестиционно предприятие.

Дивидентите и реинвестираната печалба, заедно с лихвите по вътрешнофирмени кредити, формират **дохода от преки инвестиции**. В съответствие със стандартното представяне на платежния баланс, доходът от преки чуждестранни инвестиции се отчита в текущата сметка на платежния баланс и включва две подстатии: доход от дялови участия (дивиденди и реинвестирана печалба) и доход от дълг (лихви по вътрешнофирмени кредити).

Дивидентите представляват доход за чуждестранния инвеститор, който му се превежда в чужбина, на база на разпределената печалба върху акции и дялови участия. Те се записват в дебитната страна на статия *Доход* (т.е. с отрицателен знак) на текущата сметка в момента, в който бъдат обявени за платими.

¹³ Методология за отчитане на преките чуждестранни инвестиции в страната на БНБ - http://www.bnb.bg/bnbweb/groups/public/documents/bnb_download/st_m_instr_fdi_bg_bg.pdf

Реинвестираната печалба представлява, първо, доход на чуждестранния инвеститор, и второ – допълнително предоставен от чуждестранни инвеститор капитал към предприятието, което води до увеличаване на размера на чуждестранния пасив на икономиката. Поради това, при отразяването ѝ в платежния баланс се правят записи както в статия *Доход от преки чуждестранни инвестиции* в текущата сметка, така и в статия *Преки чуждестранни инвестиции* във финансовата сметка.

При положителен финансов резултат, реинвестираната печалба от ПЧИ се записва с отрицателен знак (дебит) в текущата сметка, статия *Доход от преки чуждестранни инвестиции*, което води до влошаване на текущата сметка на платежния баланс. От друга страна, реинвестираната печалба се отчита с положителен знак (кредит) във финансовата сметка, статия *Преки чуждестранни инвестиции*, подстатия *Реинвестирана печалба* – като реинвестиране на дохода обратно в предприятието, което води до увеличаване на преките чуждестранни инвестиции в страната. Обратно, отчетената загуба от дейността на чуждестранния инвеститор се записва в дебитната страна на статия *Доход от преки чуждестранни инвестиции* с положителен знак (поради преобразуването на загубата в дебитен запис, който по правило също е с отрицателен знак). Поради това, нетната загуба от преки чуждестранни инвестиции технически води до подобряване на текущата сметка на платежния баланс. Нетната загуба се записва и като дебит (с отрицателен знак) във финансовата сметка, статия *Преки чуждестранни инвестиции*, подстатия *Реинвестирана печалба*, с което се намалява общият размер на привлечените в страната преки чуждестранни инвестиции за съответната година.¹⁴

Доходът от дълг се състои от лихви по вътрешнофирмени кредити (краткострочни и дългосрочни) между прекия чуждестранен инвеститор и прякото инвестиционно предприятие. Тук се включват лихви по вътрешнофирмени кредити, отпуснати на прякото инвестиционно предприятие от чуждестранни инвеститор, както и по кредити, отпуснати на прекия инвеститор от страна на прякото инвестиционно предприятие.

¹⁴ Методология за отчитане на преките чуждестранни инвестиции в страната на БНБ - http://www.bnb.bg/bnbweb/groups/public/documents/bnb_download/st_m_instr_fdi_bg_bg.pdf

5) Насърчавани инвестиции според българското законодателство

През 1992 г. в България е приет Закон за насърчаване и закрила на чуждестранните инвестиции, който впоследствие е отменен с приемането на Закон за чуждестранните инвестиции през 1997 г. Законът установява принципа за национално третиране на чуждестранните инвеститори, по силата на който те имат правото да извършват стопанска дейност в страната при същите условия, които се прилагат спрямо българските инвеститори, с изключение на изрично предвидени в законодателството случаи. Този принцип обхваща цялата икономическа и правна сфера при осъществяване на търговска дейност.

По смисъла на ЗЧИ чуждестранна инвестиция е всяко вложение на чуждестранно лице¹⁵ или на негов клон във:

- акции и дялове в търговски дружества;
- право на собственост върху сгради и ограничени вещни права върху недвижими имоти;
- право на собственост и ограничени вещни права върху движими вещи с характер на дълготрайни материални активи;
- право на собственост върху обособени части от търговски дружества с повече от 50 на сто държавно или общинско участие в капитала по смисъла на Закона за приватизация и следприватизационен контрол;
- ценни книжа, в това число облигации и съкровищни бонове, както и производни от тях инструменти, издадени от държавата, общините или други български юридически лица с остатъчен срок до падежа не по-къс от 6 месеца;
- кредити, включително под форма на финансов лизинг, за срок не по-къс от 12 месеца;
- интелектуална собственост - обекти на авторското право и сродните му права, патентоспособни изобретения, полезни модели, търговски марки, марки за услуги и промишлени образци;

¹⁵ По смисъла на **чл. 5 от Закона за чуждестранните инвестиции** чуждестранно лице е:

1. юридическо лице, което не е регистрирано в Република България;
2. дружество, което не е юридическо лице и е регистрирано в чужбина;
3. физическо лице - чуждестранен гражданин с постоянно местопребиваване в чужбина.

Български гражданин с постоянно местопребиваване в чужбина, който има и друго гражданство, избира дали да се ползва от статута на български или чуждестранен гражданин по този закон.

- права по концесионни договори и по договори за възлагане на управление.

Чуждестранната инвестиция включва и увеличението на стойността на посочените вложения.¹⁶

Впоследствие, с оглед променената социално-икономическа среда в България и перспективите за членство в Европейския съюз, обхватът на насърчаваните инвестиции в страната се променя значително. През 2004 г. заглавието на закона е изменено на Закон за насърчаване на инвестициите, като в него вече не се говори за чуждестранни инвестиции, а за инвестиции в дълготрайни материални и нематериални активи и свързаните с тях нови работни места, осъществявани на територията на Република България. С оглед присъединяването на България към ЕС и необходимостта от синхронизиране на националното законодателство с *acquis communautaire* Законът е съобразен с разпоредбите на Регламент (ЕО) № 800/2008 на Комисията от 06.08.2008 г. *Относно деклариране на някои категории помощи за съвместими с общия пазар в приложение на чл. 87 и 88 от Договора за създаване на ЕО (Общ регламент за групово освобождаване)* в частта относно специалните условия, на които следва да отговарят инвестиционните помощи. Съгласно действащите към момента законови текстове **насърчаваните инвестиции трябва да отговарят на следните условия:**

- да са свързани със създаването на ново предприятие, с разширяването на съществуващо предприятие/дейност, с диверсификация на производството на предприятието/дейността с нови продукти или със съществена промяна в цялостния производствен процес на съществуващо предприятие/дейност;
- да се осъществяват в икономически дейности, посочени в правилника за прилагане на закона;
- приходите от изпълнявания инвестиционен проект да са най-малко 80 на сто от общите приходи на предприятието на инвеститора;
- срокът за изпълнение на инвестицията да е до три години от датата на започване на работата по проекта до неговото завършване;

¹⁶ Чл. 12 от Закона за чуждестранните инвестиции. Текстът впоследствие е изменен - ДВ, бр. 37 от 2004 г., в сила от 06.08.2004 г.

- в един обект да не са под минималния размер, определен с правилника за прилагане на закона. Размерът може да бъде намален:
 - до три пъти за инвестиционни проекти, които ще се реализират изцяло в административните граници на икономически необлагодетелстваните региони, определени с правилника за прилагане на закона;
 - до три пъти за инвестиции във високотехнологични дейности от индустриалния сектор на икономиката, определени с правилника за прилагане на закона;
 - до пет пъти за инвестиции във високотехнологичните дейности от сектора на услугите, определени с правилника за прилагане на закона;
 - над пет пъти, когато се създава и поддържа заетост във високотехнологични дейности или в икономически необлагодетелстваните региони и до три пъти в останалите икономически дейности, като изискванията към заетостта се определят с правилника за прилагане на закона;
- най-малко 40 на сто от приемливите разходи за материални и нематериални активи да се финансират чрез собствени ресурси или чрез външно финансиране под форма, която изключва публична подкрепа;
- да създават и поддържат заетост, която отговаря едновременно на условията съгласно чл. 12, параграф 3 от Регламент (ЕО) № 800/2008:
 - да е пряко свързана с осъществяването на инвестиционния проект;
 - инвестиционният проект да води до нетно увеличение на броя на служителите в съответното предприятие/организация в сравнение със средния брой на служителите през предходните 12 месеца;
 - създадената заетост да се поддържа за минимален период от 5 години в случай на голямо предприятие и за минимален период от три години в случай на малки и средни предприятия;
- инвестицията в икономическата дейност да се поддържа в съответния регион по местонахождение най-малко 5 години, а в случай на малки и средни предприятия - три години, считано от датата на нейното завършване;

- придобитите дълготрайни материални и нематериални активи да са нови и закупени при пазарни условия от трети лица, независими от инвеститора.¹⁷

Съгласно закона **не се насърчават инвестиции на лице:**

1. осъдено с влязла в сила присъда, освен ако е реабилитирано;
2. обявено в несъстоятелност или в открито производство по несъстоятелност, или сключило извънсъдебно споразумение с кредиторите си по смисъла на чл. 740 от Търговския закон;
3. в производство по ликвидация;
4. с парични задължения към държавата или към община по смисъла на чл. 162, ал. 2 от Данъчно-осигурителния процесуален кодекс, установени с влязъл в сила акт на компетентен орган, освен ако е допуснато разсрочване или отсрочване на задълженията;
5. което има неизплатени трудови възнаграждения към работници и служители, установени с влязло в сила наказателно постановление.

Не се насърчават също така инвестиции на чуждестранно лице, за което в държавата, в която е установено, е налице някое от посочените по-горе обстоятелства, установени съгласно националното му законодателство.¹⁸

Като цяло в редица държави се наблюдава подход, който цели в местното законодателство да се дава подробно определение за ПЧИ и за изискванията, на които те следва да отговарят. В България в ЗНИ и в Правилника за прилагането му са заложили както приоритетните за страната сектори, в които следва да бъдат насочени инвестициите, за да могат да се ползват от предвидените насърчителни мерки, така и конкретните условия, на които дадената инвестиция трябва да отговаря. Посочен е ясно и кръгът от лицата и инвестициите, които не могат да се насърчават с предвидените стимули. Заложени са прагове за отделните класове инвестиции, свързани от една страна с техния размер, а от друга с броя на създадените работни места. Като приоритет

¹⁷ Чл. 12 от Закона за насърчаване на инвестициите

¹⁸ Чл. 13 от ЗНИ. Съгласно чл. 13а от ЗНИ не се насърчават също така и инвестиции:

1. в предприятие, за което са налице условията по чл. 1, параграфи 5 и 6 от Регламент (ЕО) № 800/2008;
2. за изпълнение на приватизационни договори по Закона за приватизация и следприватизационен контрол или за изпълнение на концесионни договори за добив на природни богатства по Закона за концесиите или за добив на подземни богатства по Закона за подземните богатства и в изпълнение на компенсаторни (офсетни) споразумения;
3. в дейности и сектори на икономиката съгласно чл. 1, параграфи 2, 3 и 4 от Регламент (ЕО) № 800/2008.

в закона е поставено насърчаването на инвестициите в по-изостаналите икономически региони на България, които се характеризират и с по-високи нива на безработица. По този начин е създадена една ясна законова регламентация, съобразена с международните изисквания и с тенденциите в останалите държави-членки на ЕС, която служи като рамка на цялостния процес по насърчаване на инвестициите в страната.

II ГЛАВА

Възможности за подобряване на политиката по насърчаване на преките чуждестранни инвестиции в България.

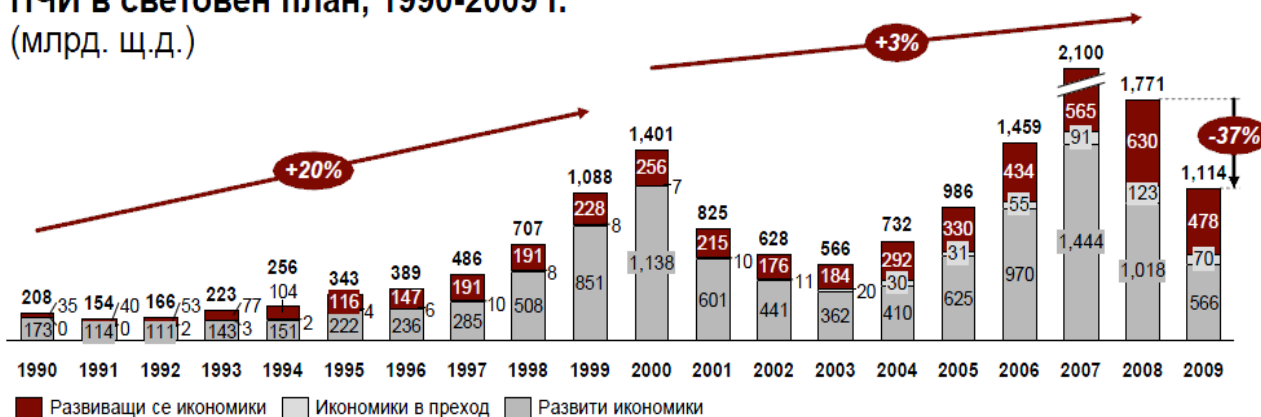
1) Развитие на ПЧИ в глобален мащаб

Ако сравним средния годишен темп на нарастване на преките чуждестранни инвестиции в глобален мащаб през последните две десетилетия преди началото на кризата ще видим, че докато през 90-те години на XX век те се повишават с близо 20% годишно, то през новото хилядолетие ръстът е сведен до едва 3% годишно. От една страна това се дължи на сравнително ниската база, от която започва растежът на ПЧИ в началото на разглеждания период, а от друга на няколко значителни икономически и финансови кризи, които характеризират първото десетилетия на новия век и последвалата несигурност в световен мащаб, която рязко ограничава инвестиционната активност. След началото на кризата, през 2009 г. в световен мащаб ПЧИ се свиват с 37% спрямо равнището им от 2008 г.

Графика 1: Обем на ПЧИ в глобален мащаб за периода 1990-2009 г.¹⁹

ПЧИ в световен план, 1990-2009 г.

(млрд. щ.д.)

¹⁹ Източник на данните: UNCTAD

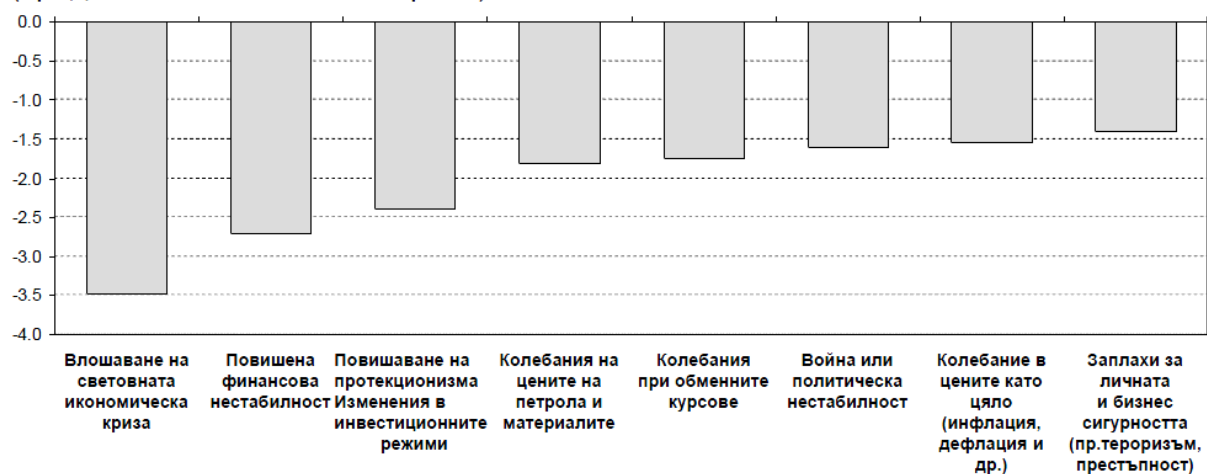
От графиката се вижда, че в исторически план развитите икономики привличат по-значителен процент от световните ПЧИ поради по-добрата си бизнес среда и инфраструктура, стабилни икономически и политически системи и висококвалифицирана работна ръка. През последните години обаче се наблюдава сериозно изменение в тази тенденция, което се дължи на редица социално-икономически фактори, които карат инвеститорите да променят фокуса на своята активност в търсене на по-голяма възвръщаемост на инвестициите.

С присъединяването към ЕС страните от ЦИЕ започват процес на сближаване с развитите западни икономики и повишават своята стабилност, което в съчетание с пониските разходи за труд и данъчни ставки засилва привлекателността им за инвеститорите. От друга страна, бързият растеж на икономики като Китай, Индия, Корея, Тайланд, Сингапур, както и ниските разходи за труд, насочват много инвеститори към Азия и нейните проспериращи държави. Същата тенденция се наблюдава и в редица страни в Южна Америка, начело с Бразилия, които успяват да се възползват от стратегическите си предимства и да увеличат притока на ПЧИ в техните икономики, което става генератор за бързото им социално-икономическо развитие. Поради ниската стартова база, през последните години ПЧИ отбелязват голямо процентно увеличение и в развиващите се африкански икономики, въпреки че като дял от световните ПЧИ те все още са пренебрежимо малки.

Графика 2: Рискови фактори при вземане на инвестиционни решения.²⁰

Важност на рисковите фактори при взимане на решения за инвестиции, 2009 – 2011

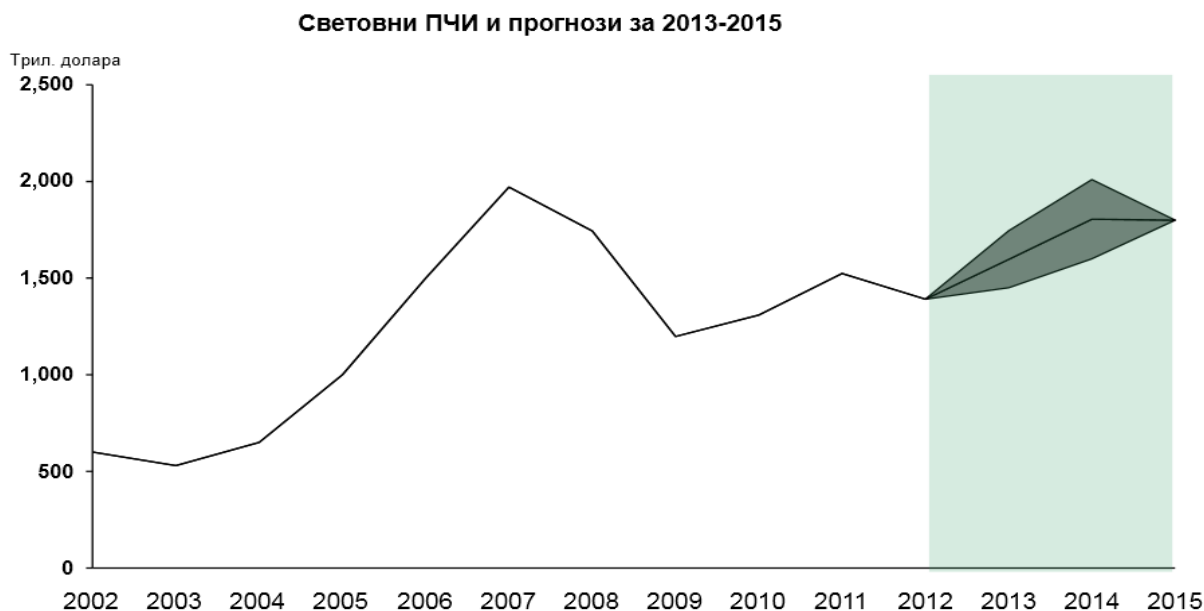
(средна стойност на отговорите)

²⁰ Източник на данните: UNCTAD, Секторна стратегия за привличане на инвестиции в България

Както ясно се вижда от посочената графика по-горе, след началото на кризата основните рискови фактори, които възпират инвеститорите при вземането на решения относно нови инвестиционни инициативи, са свързани главно с несигурността в глобален мащаб. Въпреки започналото постепенно възстановяване на инвестиционната активност след резкия спад през 2009 г., тенденциите през 2012 г. не са особено благоприятни. Съгласно **World Investment Report 2013**²¹ световните ПЧИ спадат с 18 % до \$1.35 трил., като за първи път развиващите се икономики са привлекли повече ПЧИ - \$703 млрд., от развитите икономики - \$561 млрд. Най-големите получатели на ПЧИ отново са двете най-големи икономики в света - САЩ с \$168 млрд. (12.4% от входящите инвестиции) и Китай с \$ 121 млрд. (9%). Преките инвестиции в Европа като цяло през 2012 г. възлизат на \$275 млрд. (20%). Изходящите инвестиции са доминирани от развитите икономики - \$ 909 млрд., спрямо \$ 426 млрд. от развиващите се икономики. Докладът отчита, че международните компании държат рекордно високи парични ресурси, но основният фактор, който ограничава ПЧИ в световен мащаб продължават да бъде несигурността. С оглед на това прогнозите за 2013 г. са за запазване на приблизително същото равнище на ПЧИ, като се очаква възстановяването в глобален мащаб да бъде бавно през следващите години.

Графика 3: Обем на световните ПЧИ и прогнози за периода 2013-2015 г.²²

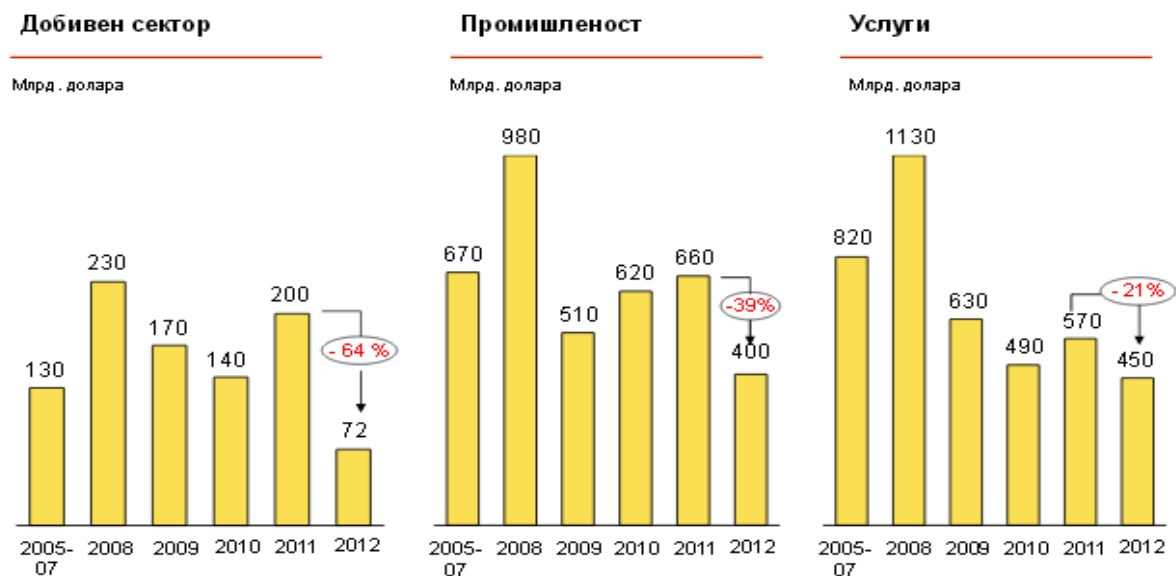

²¹ От 1991 г. насам, Световният доклад за инвестициите се публикува всяка година от Конференцията на ООН за търговия и развитие (UNCTAD). Докладът се фокусира върху преките чуждестранни инвестиции по света, върху регионалните и национални нива и върху нови методи, чрез които да подобрява помощта си за световното развитие.

²² Източник на данните: **World Investment Report 2013, UNCTAD**

По отношение на отделните сектори на икономиката се забелязва, че през последната година най-голям е спадът на инвестициите в добивния сектор, като по-слабо намаление е отчетено в секторите на преработващата промишленост и услугите. Запазва се тенденцията основният дял от ПЧИ да бъде насочен към секторите с по-висока добавена стойност, което отговаря на приоритетите на насърчителните действия на отделните държави.

Графика 4: Обем на ПЧИ в глобален мащаб по сектори за периода 2005-2012 г.²³

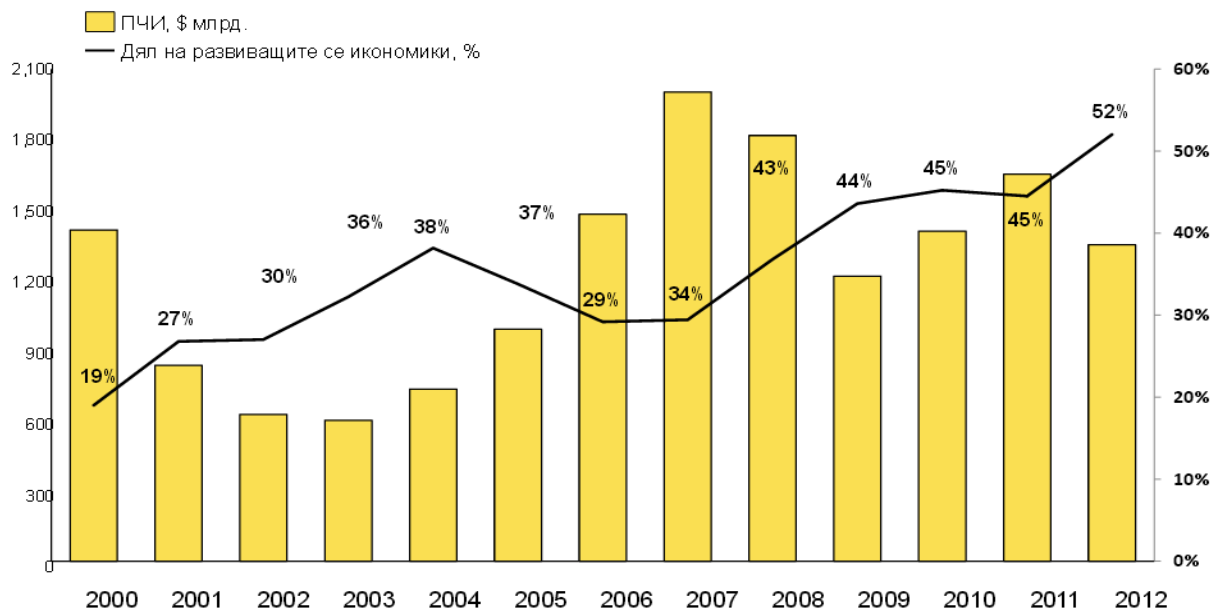
Както се вижда от графиката по-долу през последното десетилетие се наблюдава устойчива тенденция за увеличаване на дяла на преките инвестиции в развиващите се икономики²⁴. През 2012 г. за първи път в историята той надвишава 50% от общите ПЧИ в глобален мащаб и изпреварва размера на инвестициите в развитите държави. Очакванията са, че при започващото възстановяване на световната икономика като цяло и намаляване на несигурността в глобален план ще се възвърне и апетитът за по-рискови инвестиции, което допълнително ще увеличи дяла на ПЧИ в развиващите се пазари. Интересно е да се отбележи, че през 2012 г. няколко държави попадат както в класацията на най-големите източници на ПЧИ, така и в графата на държавите най-големи получатели на ПЧИ. От една страна това са някои от най-развитите икономики, а от друга офшорни зони, използвани от инвеститорите заради данъчните и други

²³ Източник на данните: **World Investment Report 2013, UNCTAD**

²⁴ За цели на статистиката в доклада държавите са разделени освен по географски принцип и в три основни категории: развити държави - държавите от ОИСР (освен Чили, Мексико, Р. Корея и Турция), всички членове на ЕС, както и Андора, Лихтенщайн, Монако, Сан Марино и Бермуда; държави в преход - Югоизточна Европа, Общността на независимите държави и Грузия; развиващи се икономики - всички споменати по-горе държави.

облекчения, които предлагат. Сред тях са САЩ, Китай, Русия, Великобритания, Хонг Конг, Канада и Вирджинските о-ви.

Графика 5: Дял на ПЧИ в развиващите се икономики за периода 2000-2012 г.²⁵

Като цяло от представени данни се вижда, че кризата от последните години има сериозен негативен ефект върху обема на ПЧИ в глобален мащаб. Това води до много по-ожесточена конкуренция между държавите за привличане на този ценен ресурс, с оглед осигуряване на допълнителен стимул за тяхното икономическо развитие. Въпреки че през 2013 г. са налице вече първите признаци за начало на възстановяване на икономиките на някои от най-развитите държави, то този процес се очаква да бъде продължителен, като е възможно той да бъде съпътстван от допълнителни трудности и неочаквани сътресения. В тази обстановка е изключително важно държавите да повишат ефективността на своята политика за привличане на ПЧИ, за да могат да се възползват от този допълнителен ресурс за ускоряване на своето възстановяване и повишаване на конкурентоспособността си. Онези, които не успеят да го направят, рискуват да загубят своята привлекателност като инвестиционна дестинация, което неизменно ще окаже негативно влияние върху тяхното социално-икономическо развитие през следващите години.

²⁵ Източник на данните: **World Investment Report 2013, UNCTAD**

2) Динамика в развитието на ПЧИ в България

Годините преди началото на световната икономическа и финансова криза се характеризират за България с бурно развитие на икономиката на страната и устремно нарастване на брутния вътрешен продукт. Положителна роля за това оказва и непрекъснато нарастващият размер на преките инвестиции в страната, които спомагат за приоритетното развитие на редица сектори в икономиката. За съжаление, въпреки сравнително големия за България обем на ПЧИ в годините преди кризата, тяхното секторно разпределение е насочено основно в областта на **финансите, търговията и недвижимите имоти** – сектори, които впоследствие са най-силно засегнати от негативните тенденции в икономическото развитие. Относително слаб е акцентът върху високотехнологичните отрасли, които могат да предложат висока добавена стойност и устойчив растеж.

Таблица 1: ПЧИ в България по сектори след 2000 г. (млн. евро)²⁶

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Финансово посредничество	20	138	136	434	237	710	969	2599	2174	682	203	156	-327
Недвижимост и строителство	76	39	68	67	223	535	1891	2858	2059	835	94	-161	527
Търговия на едро и дребно	277	128	271	451	497	576	966	1313	1329	402	-191	1	425
Производство, енергетика телеком.	624	556	430	713	1559	1115	1936	1700	622	431	925	1124	732
Други	106	42	75	185	220	216	459	581	545	87	120	193	122
Общо	1103	903	980	1851	2736	3152	6222	9052	6728	2437	1151	1314	1478

На представената по-долу графика се вижда изключително рязкият спад в равнището на ПЧИ в България след началото на кризата, които намаляват близо шесткратно спрямо пиковите нива, достигнати през 2007 г. Още по-внушителни са данните, ако разгледаме съотношението на ПЧИ в страната към БВП. В годините преди кризата България има един от най-високите дялове на ПЧИ спрямо БВП сред страните членки на ЕС, който достига до нива от 22-23%. Това води до значителна зависимост на икономиката на страната ни от чуждестранните инвеститори. Насърчителните мерки по ЗНИ в този период са насочени предимно към привличане на по-големи и крупни инвеститори, като липса акцент върху малките и средните предприятия. По този начин малкото на брой, но сравнително големи инвестиции, които формират обема на ПЧИ в

²⁶ Източник на данните: БНБ, БАИ

България, правят икономиката уязвима от външната конюнктура и инвестиционния климат в чужбина. След началото на кризата, когато тези инвеститори започват масово да изтеглят своите капитали от България, икономическото развитие рязко се забавя, а размерът на ПЧИ в процентно съотношение спрямо БВП през 2012 г. достига едва около 4%.

Графика 6: Размер на ПЧИ в България за периода 2006-2012 г.²⁷

Основните инвеститори в България за 2012 г. са Люксембург с 382 млн. евро (26% от всички ПЧИ), Русия с 225 млн. евро, Швейцария с 212 млн. евро, Германия с 177 млн. евро и Нидерландия с 168 млн. евро. Като цяло се наблюдава значителен спад на инвестициите в секторите на добивната и преработвателната промишленост – съответно с 30% и 38%, докато на противоположния полус са данните за сектора на услугите, където е отчетен ръст на ПЧИ с 125% спрямо година по-рано. От представените данни по-долу прави впечатление от една страна присъствието на почти едни и същи държави в графата на основните инвеститори в България през последните години, а от друга наличието сред тях на няколко офшорни зони. За съжаление в резултат на кризата драстично намаляват преките инвестиции с произход Австрия и Великобритания, като през последните години се наблюдават дори отрицателни стойности и отлив на инвеститори от тези държави. Тежката икономическа ситуация, в която изпадна Гърция, също допринася за значителния отлив на инвестиции от

²⁷ Източник на данните: БНБ, БАИ

страната ни, тъй като южната ни съседка е традиционно сред държавите с най-голям дял в ПЧИ в България.

Таблица 2: ПЧИ в България според държавата на техния произход²⁸

2000		2003		2006		2009		2012	
Държава	Млн. евро	Държава	Млн. евро	Държава	Млн. евро	Държава	Млн. евро	Държава	Млн. евро
Италия	379.5	Унгария	324.8	Нидерландия	1006.8	Нидерландия	654.7	Люксембург	382.4
Белгия / Люкс.	113.5	Нидерландия	216.6	Австрия	956.7	Австрия	422.2	Русия	225.1
Гърция	105.8	Австрия	210.9	Великобрит.	820.4	Кипър	288.7	Швейцария	212.4
Кипър	81.7	Гърция	198.8	Гърция	533.5	Германия	271.4	Германия	177.7
Австрия	78.2	Швейцария	134.2	Ирландия	412.1	Великобрит.	251.1	Нидерландия	168.3
Германия	42.3	САЩ	112.8	Чехия	273.9	Гърция	218.7	Франция	103.1
Франция	41.7	Кипър	104.9	Германия	268.0	Франция	198.0	Кипър	65.3
Бахамски о-ви	40.5	Германия	96.1	САЩ	263.5	Русия	166.1	Южна Корея	54.9
Други (110)	173.5	Други (111)	458.4	Други (128)	1786.9	Други (166)	710.0	Други (95)	273.5
Великобр.	-4.8	Турция	-4.6	Италия	-51.1	Малта	-75.3	Австрия	-97.5
Нидерландия	-11.2	Чехия	-6.1	Люксембург	-94.9	Люксембург	-694.7	Гърция	-99.0
Общо	1103.3	Общо	1850.5	Общо	6221.6	Общо	2436.9	Общо	1478.3

Общата негативна тенденция в размера на привлечените преки инвестиции в страната от последните години (въпреки слабото възстановяване след 2010 г.) се запазва и през 2013 г. Данните на БНБ показват, че от началото на годината свиването в обема на преките чуждестранни инвестиции е с 43%. За периода януари - октомври в страната са привлечени 1.05 млрд. евро (или 2.6% от брутния вътрешен продукт) при 1.85 млрд. евро (4.7% от БВП) преди година. Основният спад отново е резултат от намаляването на вложенията в "друг капитал" – с близо 77% за година, но статистиката показва свиване и на реинвестираната печалба. По държави, най-големите преки инвестиции в страната за януари-октомври 2013 г. са на Нидерландия (646.6 млн. евро) и Германия (188.8 млн. евро). Най-големите нетни отрицателни потоци за периода са към Великобритания (-92.3 млн. евро).²⁹

Всичко това налага да се анализират задълбочено причините, довели до този значителен отлив на ПЧИ от страната през последните години, както и да се идентифицират конкретни стъпки, които да се предприемат с оглед подобряване на конкурентоспособността на България и връщане на привлекателността ѝ като

²⁸ Източник на данните: БНБ, БАИ

²⁹ http://www.bnb.bg/bnbweb/groups/public/documents/bnb_publication/201310_s_fdi_pub_bg.pdf

предпочитана инвестиционна дестинация на Балканите и в Европа. Именно с тази цел в следващите страници ще бъдат разгледани отделните съставни елементи, които характеризират процеса по насърчаване на инвестициите в страната, за да се открият някои слабости и възможностите за повишаване на неговата ефективност и ефикасност.

3) Законодателна рамка за насърчаване на инвестициите в България

Основните аспекти на инвестиционната дейност в България са регламентирани в Закона за насърчаване на инвестициите (ЗНИ). В него се уреждат условията и редът за насърчаване на инвестиции в страната, дейността на държавните органи в областта на насърчаване на инвестициите, както и тяхната закрила. ЗНИ е приет през 1997 като отменя съществуващия Закон за насърчаване и закрила на чуждестранните инвестиции.

Посредством ЗНИ се:

- Установяват еднакви условия за инвестиции както за местните, така и за чуждестранните инвеститори;
- Регламентират ключовите елементи на провеждане на държавната политика в областта на инвестициите по нива и функции като се прецизират съответните правомощия на министъра на икономиката и енергетиката и областния управител;
- Уреждат статутът, правомощията и компетенциите на Българската агенция за инвестиции;
- Регламентират условията, на които следва да отговарят инвестициите, за да бъдат стимулирани;
- Определят условията и общият ред за сертифициране за съответния клас инвестиция;
- Регламентират стимулите съобразно класа сертифицирани инвестиции.

В настоящата си редакция ЗНИ е резултат от ключови промени, реализирани съответно през 2004 г., когато са променени условията и реда за насърчаване на инвестициите и прецизирани функциите на съответните компетентни органи, и през 2007 г., когато е стеснено приложното поле на закона и са въведени нови стимули за насърчаване.

С едни от последните изменения и допълнения на ЗНИ през 2013 г. е въведен допълнителен критерий за издаване на сертификат за клас инвестиция – брой на

новосъздадените работни места, с които се създава възможност за сертифициране на проекти в сферата на услугите, създаващи значима заетост. Въведена е нова насърчителна мярка, свързана с частично възстановяване на разходите за осигуровки на работодателя за новоназначени служители за период до 24 месеца.

Основните заложен **цели на закона**³⁰ са:

- Повишаване конкурентоспособността на българската икономика чрез нарастване на инвестициите за научни изследвания, иновации и технологично развитие в производства и услуги с висока добавена стойност при спазване принципите на устойчивото развитие;
- Подобряване на инвестиционния климат и преодоляване на регионалните различия в икономическото развитие;
- Създаване на нови и високопроизводителни работни места.

4) Отговорни институции в процеса по насърчаване на инвестициите в България

Съгласно Закона за насърчаване на инвестициите основните функции по провеждането на държавната политика в сферата на инвестиционната дейност у нас са възложени на министъра на икономиката и енергетиката, областните управители, кметовете на общините и Българската агенция за инвестициите.

Най-важните **функции на министъра на икономиката и енергетиката**, включват³¹:

- Разработване на политиката за насърчаване на инвестициите;
- Разработване на проекти на нормативни актове, целящи подобряване на инвестиционната среда;
- Издаване на сертификат за инвестиция клас А и Б, както и за приоритетен инвестиционен проект (след решение на Министерския съвет);
- Внасяне на предложения в МС за прилагане на финансовите насърчителни мерки, разработване на проекти на договори и меморандуми със сертифицирани инвеститори и планиране на бюджета по ЗНИ.

³⁰ **Чл. 1, ал. 2 от Закона за насърчаване на инвестициите.**

³¹ Функциите на министъра на икономиката и енергетиката са детайлно установени в ЗНИ и в Устройствения правилник на МИЕ.

Областният управител от своя страна следва да осигури провеждането на държавната политика за насърчаване на инвестициите на територията на областта, както и да синхронизира областната стратегия за развитие с разработваните мерки за насърчаване на инвестициите.

Съгласно закона³² **кметът на общината**:

1. осигурява провеждането на политиката за насърчаване на инвестициите на територията на общината при разработването и изпълнението на общинския план за развитие и на програмата за неговото изпълнение;
2. съдейства за прилагането на мерките за насърчаване на инвестициите по този закон;
3. издава сертификат за инвестиционни проекти с общинско значение и прилага насърчителните мерки от неговата компетентност.

Чрез това разпределение на функциите между централната и местната власт се цели да се гарантира, че интересите на отделните области и общини в България ще бъдат отразени при разработването и провеждането на държавната политика в областта за насърчаване на инвестициите. Като цяло може да се отбележи недостатъчната активност от страна на областните управители и кметовете на общини в процеса по привличане на преки инвестиции в страната. Почти цялата отговорност за това е заложена във функциите на министъра на икономиката и енергетиката и на БАИ. Това води като последица липсата на ефективност на политиката на местно ниво, тъй като БАИ не разполага с регионални структури и не може да отчете по най-добрия начин местните интереси.

Основната задача на **Българската агенция за инвестиции** е да съдейства на местните и чуждестранните инвеститори на всички етапи на реализация на инвестиционни проекти.³³ Това включва:

³² чл. 11, ал.2 от ЗНИ.

³³ Съгласно чл. 7 от Устройствения правилник на БАИ функциите на агенцията включват:

1. насърчаване, привличане и подпомагане на инвестициите в Република България;
2. подпомагане министъра на икономиката и енергетиката при осъществяване на държавната политика в областта на инвестициите в Република България;
3. взаимодействие с органите на изпълнителната власт и с органите на местното самоуправление в областта на обслужване на инвестициите;
4. събиране и предоставяне на информация относно инвестиционния процес в Република България.

1. Привличане на потенциални инвеститори от целия свят чрез печатни и електронни информационни материали, организиране на семинари и форуми, публикации на реклами в средства за масово осведомяване и директни контакти с перспективни потенциални инвеститори.

2. Обслужване на инвеститорите на етапа на инвестиционното проучване. Това включва предоставяне на всяка необходима за проучването информация, осигуряване на контакти с държавни институции, компании и обществени организации, предлагане на места за инвестиции, организиране на проучвателни посещения на място.

3. Обслужване на инвеститорите при създаване на инвестиционното предприятие. Това включва информационно и административно съдействие на инвеститорите при регистрации и получаване на разрешения от други държавни органи, правни съвети, намиране на партньори, подизпълнители и доставчици.

4. Слединвестиционно обслужване. Съдействие на инвеститорите за решаване на проблеми, възникващи при редовната експлоатация на инвестиционното предприятие.

Заложената обща стратегическа цел на БАИ е свързана с повишаване на потенциала за икономически растеж и подобряване на възможностите за участие в единния европейски пазар. **Целите на Агенцията за 2013 г. включват:**³⁴

1. Подобряване на инвестиционния образ и рейтинг на България;

2. Повишаване на инвестиционната активност за създаване на нови предприятия, или разширение на съществуващи с нови продукти и технологии;

3. „Интелигентно инвестиране”, с фокус върху „триъгълника на знанието”, на образованието, научните изследвания и иновациите като краткосрочни и дългосрочни действия в съответствие с програмните и нормативни актове в Европейския съюз;

4. Нарастване на инвестициите в производства и услуги с висока добавена стойност за създаване на нови работни места за високо образовани и квалифицирани кадри;

5. Нарастване на инвестициите в страната и подобряване на тяхната отраслова и регионална структура.

³⁴ Бюджет за 2013 г. в програмен формат на Министерство на икономиката, енергетиката и туризма.

За постигането на тези цели са предвидените следните **дейности**:

- Организиране на инвестиционни форуми, семинари и конференции;
- Участие в инвестиционни форуми и семинари, организирани от други;
- Изработване на печатни информационни материали;
- Изработване на документални филми;
- Излъчване на видеоклипове по световни телевизии;
- Публикуване на рекламни карета в световни издания;
- Информационно обслужване на потенциални инвеститори;
- Сертифициране на инвестиционни проекти³⁵.

Прави впечатление значителният фокус в дейността на Агенцията върху чисто рекламната дейност и организацията на промоционални събития, за сметка на експертно-аналитична работа и практическо подпомагане на инвеститорите. Като цяло заложените дейности нямат пряка съотнесимост към постигането на стратегическите цели на БАИ. Това от своя страна води до недобро използване на наличните ресурси и неефективно изпълнение на функциите на Агенцията.

5) Възможности за подобряване работата на БАИ

Инвеститорите в България отчитат редица проблеми в дейността на Агенцията, както и отправят конкретни препоръки за подобряване на нейната ефективност.³⁶ Един от най-важните идентифицирани проблеми е свързан с огромната и тежка бюрокрация. Дружествата също така очакват по-голяма помощ от БАИ, пряко съдействие и повече информация относно инвестиционния процес. Някои конкретни **препоръки към дейността на Агенцията** включват:

- „Подкрепа при осъществяването на контакт с институциите; повече дейности; подкрепа при изпълнение на стъпките за сертифициране; помощ за превъзможване на административните бариери.”
- “БАИ трябва да разполага с по-голяма власт пред централните и местни органи.”

³⁵ Бюджет за 2013 г. в програмен формат на Министерство на икономиката, енергетиката и туризма.

³⁶ Доклад по проект: „Проучване на удовлетвореността на инвеститорите от предлаганите от БАИ услуги и проучване на услугите и преференциите, предлагани от други европейски агенции“.

- „Очакванията ни са свързани с практическа помощ и съдействие. В случай на административни проблеми или забава, представители на БАИ да участват в съвместни срещи между инвеститорите и местните органи, за да се намери общо решение на възникналите проблеми.”
- „Пълно съдействие, лично и документално, с информация и насоки по време на подготовката на инвестиционния проект.”
- „Предоставяне на ясна и подробна информация за потенциалните инвестиционни рискове във връзка със законодателството и административните изисквания.”
- „Да бъде от полза за малките и средни предприятия”

Като цяло могат да бъдат идентифицирани редица **слаби страни в дейността на Българската агенция за инвестиции**, които е необходимо да се адресират:

- Малък брой привлечени инвестиционни проекти (в сравнение с възможностите);
- Недостатъчен капацитет на човешките ресурси;
- Недостатъчно познаване на браншовете;
- Недостатъчен бюджет;
- Липса на реално обслужване "на едно гише";
- Инцидентна подкрепа на местно ниво и слаба координация с останалите държавни структури;
- Неефективен инвестиционен маркетинг;
- Липса на ефективни стимули за увеличаване продуктивността на служителите;
- Недостатъчна гъвкавост при предоставянето на инвестиционни стимули;
- Липса на ясни стратегически приоритети в работата;
- Тромави процедури по сертифициране на инвестициите;
- Липса на функциониращи мрежи за сътрудничество;
- Липса на ефективен мониторинг на дейността.

Щатната численост на БАИ към момента е 32 щ. бр.³⁷, което е крайно недостатъчно с оглед ефективно изпълнение на функциите и осигуряване на насърчителните мерки, предвидени в Закона за насърчаване на инвестициите. От тях

³⁷ Устройствен правилник на БАИ.

едва 22 служители са ангажирани пряко с дейностите по привличане и обслужване на инвеститори в дирекции:

1. дирекция "Маркетинг" - 11 щ. бр.
2. дирекция "Секторно инвестиционно обслужване" – 11 щ. бр.

Останалите служители са част от ръководството на Агенцията или от общата администрация (7 щ. бр.), която има единствено спомагателни функции и не допринася пряко за изпълнението на стратегическите цели на БАИ. Поради недостатъчния брой експерти в специализираните дирекции не може да се гарантира изпълнението на някои от заложените в ЗНИ стимули, като индивидуално административно обслужване, съкратени административни срокове и др.

В същото време в **Министерството на икономиката и енергетиката** съществува дирекция "Инвестиции, иновации и предприемачество", която разполага с 21 щ. бр. и също има функции в областта на разработването и изпълнението на политиката по насърчаване на инвестициите.³⁸ В момента в процес на междуведомствено съгласуване е проект за изменение и допълнение на Устройствения правилник на МИЕ, в който се предвижда създаването на отделна дирекция „Инвестиции“, която да поеме функциите в тази област.

Определени функции в областта на инвестициите най-вероятно ще изпълнява и новосъздаденото **Министерство на инвестиционното проектиране**, но поради недостатъчното изминало време от неговото структуриране, все още не може да се направи цялостна оценка на координацията и сътрудничеството между него и останалите органи с компетенции в тази област.

С цел по-ефективното изпълнение на заложените в Закона за насърчаване на инвестициите (ЗНИ) стимули, е необходимо да се приложи изцяло принципът на разделение на функциите по разработване и изпълнение на политиката за насърчаване на инвестициите в България. В момента във функциите на МИЕ е записано участието в провеждането на политиката по насърчаване на инвестициите и в прилагането на финансовите мерки за насърчаване на инвестициите по реда на ЗНИ. Същевременно изпълнението на политиката по насърчаване, привличане и подпомагане на инвестициите е възложена като цяло на Българската агенция за инвестициите.

³⁸ Устройствен правилник на Министерството на икономиката и енергетиката.

Наличието на две административни структури с правомощия по изпълнението на политиката създава опасност от **дублиране на функции и недобра координация** между тях. МИЕ следва да определя стратегическата визия за развитие, както и да осъществява мониторинг и контрол върху изпълнението на политиката. Самата реализация на политиката обаче следва да бъде изцяло във функциите на БАИ.

С оглед на това е необходимо концентриране на съответните функции по приложение на заложените в ЗНИ мерки за насърчаване на инвестициите изцяло в Агенцията, като се подсигури необходимата обезпеченост с човешки ресурси, която да позволява ефективната им реализация. БАИ следва да отговаря за цялостния процес по привличане и обслужване на инвеститорите в България.

Голяма част от дейността на служителите в Агенцията в момента се заема от разглеждане на заявления и документи за издаване на сертификат за клас инвестиция. Това не позволява да бъде отделен необходимият човешки ресурс за фокусиране върху останалите приоритетни задачи, свързани с привличането на инвеститори и прилагане на предвидените в ЗНИ стимули. Възможностите за оптимизиране на процеса по издаване на сертификатите за клас ще бъдат разгледани по-нататък.

В голям брой европейски държави (Приложение 2) се наблюдава практика по обединяване на дейностите по привличане на инвестиции и тези, свързани с насърчаване на търговията и на икономическо развитие, в общи административни структури. Целта на тези действия е от една страна да се постигне по-ефикасно разходване на публични средства и да се подобри координацията чрез намаляване на броя на съществуващите администрации, а от друга да се използват възможностите за синергия с оглед повишаване ефективността на посочените дейности.

Към момента в България тези функции се изпълняват от отделни дирекции в Министерството на икономиката и енергетиката и от съществуващите 2 отделни агенции - БАИ и Изпълнителна агенция за насърчаване на малките и средните предприятия (ИАНМСП)³⁹. И двете се отличават с малка численост (32 щ. бр. БАИ и 55 щ. бр. ИАНМСП), но всяка от тях поддържа отделна обща администрация, както и има съответните разходи за издръжка. От една страна това води до неефикасно разходване на публичните ресурси, а от друга не се използват напълно възможностите за

³⁹ Устройствен правилник на Изпълнителна агенция за насърчаване на малките и средните предприятия.

съвместни и координирани действия в областта на насърчаване на икономическото развитие на страната и стимулиране на търговията.

При обединяването на двете агенция в една обща ще се оптимизират съществуващите разходи и ще се ограничи броят на служителите в общата администрация, които са заети със спомагателни функции. Това ще освободи допълнителен ресурс за подсилване на експертния капацитет на звената, пряко ангажирани с изпълнението на ключовите функции по привличане на чуждестранни инвестиции, както и по стимулиране на търговските контакти и развитие на българските малки и средни предприятия.

По този начин ще може да се създаде единна структура и точка за контакт на потенциалните инвеститори и българските компании, които се опитват да осигурят чужди пазари за своите продукти. Това може да спомогне за използване на възможностите за синергия, като се потърси съвпадение на интересите между различните пазарни участници. В повечето случаи българските предприемачи не знаят към коя държавна институция биха могли да се обърнат за съдействие при свързване с чужди инвеститори, а самите инвеститори не разполагат с актуална и адекватна информация за наличните проекти. От друга страна структурирането на по-голяма обща агенция ще доведе до по-голям авторитет и тежест при провеждането на политиката и ще допринесе за засилване на съществуващия експертен капацитет. Към функциите на двете агенции следва да бъдат добавени и част от функциите, изпълнявани към момента от съществуващите дирекции в МИЕ, като така се постигне приложение на практика на принципа за разделение на функциите по разработване и изпълнение на политиката.

Към момента и БАИ и ИАНМСП ангажират голяма част от дейността си с организацията и провеждането на промоционални събития. При обединяване на усилията им и концентриране на дейността им на едно място могат да се използват по-добре съществуващите контакти с оглед въвеждането на таргетиран подход при подбора на участници в подобни мероприятия. По този начин ще може от една страна да се намали броят на провежданите събития, което да ограничи излишните разходи за държавата, а от друга да се постигнат по-добри резултати чрез по-целенасочени действия и по-добра и цялостна подготовка. Фокусът в дейността на Агенцията следва да се измести към практически инициативи за привличане на инвеститори и

стимулиране на търговията, които ще имат по-голяма ефективност и добавена стойност.

При създаването на единна по-мощна агенция тя ще може да изгради свои териториални представителства в по-големите градове в страната. Това ще спомогне от една страна за по-добро отчитане на местните интереси и специфики при разработването и провеждането на цялостната политика в областта на инвестициите и търговията. От друга по този начин ще се достигне до пряк контакт с бизнеса по места, което ще улесни неговото взаимодействие с държавата. Ще се засили като цяло регионалният аспект в дейността.

Трябва да се подобри координацията на БАИ с другите институции и с органите на местната власт за повишаване на ефективността на инвестиционното обслужване. Успешният модел за насърчаване на инвеститорите изисква централната администрацията и регионалните ѝ структури и органите на местното самоуправление да си сътрудничат за предоставяне на качествено и навременно обслужване за всеки инвестиционен проект.

За големите инвестиционни проекти добрата координация и компетентното съдействие във всички етапи на инвестиционния процес е от особено важно значение. В момента БАИ е само една от държавните институции, свързани с привличането на потенциални инвестиции и често остава встрани от големи потенциални проекти. Липсва координация при привличането на инвестиции – често министри или други висши правителствени представители обсъждат крупни инвестиционни проекти по време на посещения в чужбина, без БАИ да получи информация за дискутираните теми. По време на подобни разговори не винаги се предоставя цялата налична или необходима информация на потенциалните инвеститори – например по отношение на налични терени за реализиране на даден проект или пък относно актуалните насърчителни мерки, които определен проект би могъл да получи. Това ограничава като цяло интереса на потенциалните инвеститори към България.

Необходимо е да се разшири сътрудничеството на Агенцията с браншовите организации, както и да се използват възможностите за активизиране на българските посолства и Службите по търговско-икономическите въпроси към задграничните представителства на Република България. Тъй като последните са подчинени на МИЕ, следва да се осигури нужната координация в действията им с Агенцията, която да

гарантира кохерентност на провежданата политика в областта на инвестициите и насърчаването на търговията.

Важно е също така да се направи реинженеринг на бизнес процесите, с цел трансформиране на БАИ в агенция, която да служи като модел за другите, като предоставя на инвеститорите услуги “на едно гише”. Не може да се очаква от големите инвеститори да контактуват по отделно с всички министерства и органи, за да получат различните необходими разрешения и пр. БАИ трябва да се превърне в универсална точка за контакт с цел предоставяне на информация, подготвяне на специализирани пакети от стимули, подпомагане на попълването на заявленията за стимули, получаване на заявленията за стимули, препращането им към релевантната институция и последващите действия, необходими за взимането на решение.

Следва да се разработи ефективен механизъм за редовен мониторинг на качеството и количеството на услугите, предлагани от БАИ, както и на удовлетвореността на инвеститорите от обслужването, което получават. Посредством използването на системи за управление на качеството могат да се идентифицират слабите места в дейността на Агенцията, които впоследствие да се адресират.

б) Сертифициране на инвестициите

Няколкократно през последните години се намаляват праговете за издаване на различните класове инвестиции с оглед да се разшири обхватът на насърчаваните инвестиционни проекти. За да може един инвеститор да се възползва от насърчителните мерки в ЗНИ неговата инвестиция следва да получи сертификат за клас, съгласно регламентираната в закона процедура и при спазване на съответните изисквания по отношение на насърчаваната инвестиция, които вече разгледахме в първа глава. Като цяло може да се отбележи обаче, че само малка част от всички преки инвестиции в страната получават сертификат за клас. Всички сертифицирани инвестиционни проекти от 2007 г. до м. ноември 2013 г. са посочени в Приложение 3.

Таблица 3: Сертифицирани инвестиции по ЗНИ⁴⁰

Година	Брой проекти	Обща стойност на инвестициите	Нови работни места
2010	15	2 879,3 млн. лв.	345
2011	5	163,6 млн. лв.	363
2012	10	813,7 млн. лв.	1334

Една от причините за това е свързана със сравнително утежнената процедура по издаване на сертификат за клас инвестиция. Сертификатът се издава в началния етап на самата инвестиция – на етап инвестиционно намерение, като инвестициите могат да получат клас А или Б в зависимост от техните характеристики.⁴¹ Процедурата е детайлно регламентирана в Глава втора на ППЗНИ. От една страна, още на този начален етап, от инвеститорите се изисква да представят голям брой документи, свързани с инвестиционните намерения, което често се явява спънка за тях и забавя изготвянето и подаването на заявлението. От друга, процедурата е разделена на 2 етапа – в БАИ и в Министерството на икономиката и енергетиката. Първият включва разглеждането и оценката на заявлението и приложените към него документи от служители на БАИ, които изготвят становище за издаване на сертификат. Въз основа на изготвеното становище изпълнителният директор или оправомощено от него длъжностно лице предоставя на министъра на икономиката и енергетиката мотивирано предложение за издаване или за отказ за издаване на сертификат в 30-дневен срок от постъпване на заявлението.⁴² Вторият етап от процедурата е свързан със самото издаване на сертификата за клас на инвестицията, което се осъществява от министъра на икономиката и енергетиката в 14-дневен срок от получаването на предложението.

⁴⁰ Данни от годишните доклади за дейността на БАИ.

⁴¹ В ЗНИ и в Правилника за прилагането му са установени различни критерии, според които инвестициите могат да се сертифицират в 2 класа – клас А и Б. Тези критерии включват размера на предвижданата инвестиция, сектора на икономиката, региона на страната, в който ще се осъществява инвестицията, както и създадените нови работни места.

⁴² Чл. 13, ал.2 от Правилника за прилагане на ЗНИ.

Необходимо е да се оптимизира цялостно процедурата по сертифициране на инвестициите, така че да се облекчат от една страна инвеститорите, а от друга да се оптимизира процесът, като се избегне дублирането на усилия от БАИ и МИЕ. С оглед на това, по-голяма ефективност и ефикасност ще се постигне ако издаването на сертификата премине изцяло във функциите на Агенцията, като се съкратят съответните срокове – в момента ако не липсват документи и няма необходимост от отстраняване на грешки и неточности, свързани с проекта, процедурата отнема около месец и половина, което значително забавя инвеститорите.

Друг възможен вариант е да се премахне изцяло процедурата по издаване на сертификат, като се създаде възможност насърчителните мерки да се използват от всички инвеститори в страната. Подобна практика се наблюдава в редица европейски държави. Това ще позволи да се освободи допълнителен ресурс в Агенцията, който да се насочи към приоритетните дейности, свързани с привличане на инвеститори в страната. При този вариант допълнителен акцент следва да се постави върху последващия контрол упражняван от БАИ върху инвестиционните проекти, за да се гарантира, че няма да се допуснат злоупотреби с предвидените законови стимули за инвестициите.

За ниския дял на сертифицираните по ЗНИ инвестиции като процент от общия размер на инвестициите в страната, значение оказва и липсата на достатъчно атрактивни за инвеститорите стимули. Този проблем ще бъде подробно разгледан малко по-нататък.

Като цяло през последните години се наблюдава значителна промяна в характера на сертифицираните инвестиции. Докато в годините преди 2009-2010 г. доминират големите проекти на стойност от по няколко десетки или няколко стотин милиона лева (предимно във ВЕИ сектора), то след началото на кризата и извършените законодателни промени сертифицираните проекти са главно на стойност до няколко милиона лева и са съсредоточени в сектора на услугите и аутсорсинга. През последните години огромното мнозинство инвеститори кандидатстват за клас А, докато атрактивността на сертификата за клас Б инвестиции остава сравнително нисък. До 2012 г. процентът на издадените сертификати клас Б не надвишава 10% от общия брой.⁴³ С въвеждането на новата насърчителна мярка за възстановяване на платени от

⁴³ По данни от годишните доклади за дейността на БАИ.

инвеститора осигурителни вноски, която се прилага и за проекти клас Б, вече и инвеститори с по-малки проекти имат стимул да кандидатстват за издаване на сертификат. Това се доказва и от броя на сертифицираните след въвеждане на новата мярка проекти, които са предимно от клас Б. За нарасналия интерес към сертифициране за клас Б допринася и намаляването на праговете за издаване на сертификат, както и въвеждането на броя на разкритите нови работни места като допълнителен критерий.

Незадоволителен остава броят на сертифицираните приоритетни инвестиционни проекти (само един до момента), което показва, че е възможно да се помисли за намаляване на законоустановените изисквания към тях и засилване на тяхната атрактивност за инвеститорите.⁴⁴

7) Стимули за насърчаване на инвестициите в България

Съгласно действащия към момента ЗНИ, съществуват редица стимули, които могат да бъдат използвани активно за насърчаване на инвестициите в страната. Индустриите, в които държавата насърчава инвестициите, праговете за инвестиции и конкретните насърчителни мерки са изведени основно в ППЗНИ, който също както и самия закон, претърпява редица изменения през последните години.

През 2013 г. в България са въведени редица промени в системата на стимулите, които имат за цел да подкрепят отраслите и услугите с висока добавена стойност, разработването на промишлени зони и технологични паркове и широкомащабни инвестиционни проекти във всички сектори на икономиката. Сред тях могат да бъдат открити **изменения в следните направления:**

- Оптимизиране и децентрализация на процедурата по сертифициране на проектите с предоставяне на допълнителни правомощия на общините за издаване на сертификационен клас и прилагане на стимули. Условието за издаване на сертификата и мерките ще се приемат от общинските съвети.
- Въвеждане на нов критерий за издаване на инвестиционен сертификат – брой на създадените нови работни места, с което процедурите по сертифициране ще се приспособят към проекти в сектора на услугите, при които размерът на инвестицията не е висок, но потенциалът за създаване на заетост е значим.

⁴⁴ Изискванията, на които следва да отговаря един приоритетен инвестиционен проект, са детайлно установени в **Глава осма на ППЗНИ.**

- Въвеждане на частично възстановяване на задължителните осигурителни вноски на работодателя. Мярката ще се прилага алтернативно на финансовата подкрепа за изграждане на публична техническа инфраструктура.

Въпреки някои позитивни изменения в системата на стимулите през последните години, продължават да съществуват редица **проблеми** по отношение на мерките за насърчаване на инвеститори. Те могат да бъдат обобщени в няколко области:

- Неадекватност на мерките спрямо приоритетните индустрии;
- Липса на гъвкавост на предлаганите стимули;
- Липса на конкретност и предвидимост при мерките за насърчаване;
- Неефективност и непривлекателност на част от стимулите.

По първия от горепосочените въпроси, в момента предвидените мерки за инвестиции във всички сфери, разрешени за насърчаване от ППЗНИ (преработваща промишленост, високотехнологични услуги, образование, здравеопазване, научноизследователска дейност, транспорт и логистика) са еднакви, а именно:

- Възможност за закупуване на държавна и общинска земя без търг (при одобрение от съответния орган на централната или местна власт);
- Финансово подпомагане за изграждане на техническа инфраструктура до границите на съответния терен;
- Финансово подпомагане за обучение за придобиване на професионална квалификация на персонала;
- Финансово подпомагане за частично възстановяване на направените от инвеститора разходи за задължителни осигурителни и здравни вноски;
- Индивидуално административно обслужване от БАИ и териториалните органи на изпълнителната власт и съкратени административни срокове.⁴⁵

Първите две от горепосочените мерки биха могли да са от интерес на предприятия от производствената промишленост или транспорта и логистиката, които все още не са закупили земя. Въпреки това, тези мерки не са привлекателни за инвеститори в сферата на услугите (образование, високотехнологични услуги или научноизследователска дейност), които се нуждаят от офисна площ или помещения в

⁴⁵ Правилник за прилагане на Закона за насърчаване на инвестициите.

централната градска част или на друго комуникативно място. За тези фирми, възможността да получат без търг държавен терен извън града или да получат субсидия за изграждането на път до въпросния терен не представлява интерес.

Възможността за получаване на субсидии за обучение на персонала е важна, но един от основните проблеми, които инвеститорите отчитат, е *a priori* липсата на обучена и квалифицирана работна ръка в страната. В повечето случаи инвеститорите целят да започнат работа възможно най-бързо и субсидията за обучение може да представлява привлекателен допълнителен стимул към основните мерки за насърчаване на инвестиционния проект, но не може да бъде основна притегателна мярка сама по себе си.

На практика, единствената атрактивна насърчителна мярка, приложима за всички целеви индустрии, е възстановяването на разходите за осигуровки, която бе въведена в началото на 2013 г. Мярката предизвиква значителен интерес сред инвеститорите, като държавата следва да гарантира, че няма да бъдат допуснати злоупотреби при нейното приложение.

С оглед на това следва да се отбележи и вторият отчетен основен проблем – **липсата на гъвкавост при определянето на възможните стимули**. Всички насърчителни мерки са детайлно регламентирани в законодателството, което не оставя свобода на действие при конкретните преговори с даден инвеститор да му бъдат предложени и други възможни стимули, които да съответстват по-добре на неговите специфични нужди и предпочитания. Следва да се разгледат възможностите за законодателни промени, които да позволят за приоритетни инвестиционни проекти да могат се договарят и други насърчителни мерки, освен заложените в ЗНИ и ППЗНИ. Това ще спомогне за по-висока адаптивност на системата на стимулите към конкретните инвеститори и ще може да отговори по-добре на специфичните им потребности. Необходимо е да се анализират също така възможностите за осигуряване на експертна подкрепа при процедури за ОВОС, изготвяне на строителна документация и др., тъй като инвеститорите често отчитат значителни затруднения в тези области, а в момента те не намират нужното съдействие от БАИ.

По отношение на **липсата на конкретност и предвидимост на стимулите** следва да се отбележи, че през последните години бюджетът за осъществяване на насърчителните мерки е силно ограничен (2.5 млн. лв. годишно общо за всички

инвестиционни проекти, насърчавани по ЗНИ). На фона на многобройните изисквания към фирмите за получаване на сертификат, неяснотата какви точно средства биха могли да получат и още по-важно, кога биха могли да ги получат, е съществен недостатък за привличането на нови инвеститори. Този проблем е още по-сериозен, с оглед на това, че насърчителните мерки са една от ключовите теми за всички инвеститори, която те поставят за обсъждане при всеки инвестиционен проект, независимо от размера на проекта или профила на инвеститора. В това отношение, е необходимо още на ранен етап да може да се поеме конкретен ангажимент от страна на държавата, като ясно бъдат дефинирани (а) видът и размерът на насърчителните мерки, които може да получи проектът, (б) механизмът за определяне на горепосочените мерки и (в) условията, на които трябва да отговаря инвестиционния проект, за получаване на предвидените стимули. При настоящата ситуация, размерът на насърчителните мерки може да се определи едва след окончателното получаване на документите за кандидатстване по ЗНИ в МИЕ и в зависимост от наличните финансови средства – т.е. процедурата по определяне на стимулите не е прозрачна и не е предвидима, което затруднява привличането на нови инвеститори.

Един от стимулите, който доказва своята ефективност през последните години, е **възможността за закупуване на държавна и общинска земя от инвеститора без провеждането на търг**. Постепенно с времето обаче се стига до изчерпване на част от този ресурс, което намалява неговата атрактивност. От друга страна преференцията, касаеща учредяване на възмездно ограничени вещни права върху недвижим имот – частна държавна или общинска собственост, не представлява особен интерес за инвеститорите, като запитванията по отношение на тази насърчителна мярка са минимален брой.

Съкратените административни срокове и индивидуалното административно обслужване са неработеща на практика мярка за насърчаване на инвестициите. От една страна ограниченият човешки ресурс, с който БАИ разполага, не позволява ефективното приложение на този стимул. От друга мярката съдържа презумпция за неефективност на административното обслужване по общия ред. Самата специфика на процедурите понякога изисква личното присъствие на специалисти от страна на инвеститора пред дадени институции с оглед набавяне на необходимата техническа информация, което също затруднява изпълнението на заложената в закона преференция. Общата разпоредба за съкращаване с една трета на съответните

административни срокове, спрямо предвидените в нормативен акт, както и последващите специфични 5 и 14-дневни срокове по определени закони са отчетени като привлекателен стимул от инвеститорите на първоначалния етап от сертифицирането.⁴⁶ За съжаление практиката, обаче, свидетелства не само за неспазване на съкратените административни срокове, но и на нормативно установените „обикновени”, важащи за всички срокове, както на ниво местни, така и на ниво централни органи на изпълнителната власт. Административно-наказателните разпоредби в глава 7 на ЗНИ никога не са прилагани и на практика остават само на хартия. Теоретичната възможност упълномощен служител на БАИ да връчи наказателно постановление на висшестоящ орган на власт, изглежда обречена на неуспех. С оглед на това е необходимо цялостно да се подобри контролът по спазването на законовите изисквания.

Достъпът до **финансово подпомагане на обучението за придобиване на професионална квалификация** е затруднен, за което свидетелства и изключително niskият брой на обучените служители по тази схема. Налице са множество ограничения, в т.ч. изискването за високотехнологичен характер на дейностите, годишното трудово възнаграждение на заетите по трудово правоотношение в предприятието да е по-високо от средното в страната за съответната икономическа дейност и др. Друго съществуващо изискване е свързано с броя на обучаваните лица, който следва да бъде не по-малко от 50 души⁴⁷ - това прави невъзможно кандидатстването на по-малките инвеститори, които не разполагат с толкова голям брой служители, които се нуждат от обучение. Позитивна промяна по посока облекчаване на изискванията през последните години е отпадането на възрастовата граница от 29 години за лицата, които могат да вземат участие в съответните обучения. Необходимо е обаче да се положат още усилия в тази насока с оглед разширяване на достъпа до финансово подпомагане на обучението за придобиване на професионална квалификация, като се вземат предвид характерните особености на конкретния сектор от икономиката и региона на страната, в който се реализира инвестицията.

Една от основните цели на предвидените в ЗНИ насърчителни мерки е да се спомогне за **преодоляване на съществуващите териториални дисбаланси в икономическото развитие на страната**. Липсват обаче данни за значим принос на

⁴⁶ Последваща оценка на въздействието на ЗНИ.

⁴⁷ Правилник за прилагане на Закона за насърчаване на инвестициите.

ПЧИ в това направление. Наблюдава се неравномерно регионално разпределение на инвестициите, които са концентрирани в отделни региони на страната – главно около големите и най-добре развити градове, докато дялът им в Северозападния регион например е незадоволителен. С оглед на това е необходимо да се предприемат допълнителни целенасочени мерки за по-добро териториално разпределение на инвестициите, като се постави акцент върху най-бедните и изостанали региони в страната, както и върху онези, които се характеризират с висок процент на безработица.

С едни от последните промени в ЗНИ от 2013 г. бяха регламентирани и нови възможности в Закона за чужденците в Република България и в Закона за българското гражданство за влизане и установяване на чужденци, извършващи инвестиции в страната. С оглед малкото време, което е изминало от приемането на промените, все още е рано да се направи цялостна оценка на тяхната ефективност.

8) Бюджетна рамка на политиката по насърчаване на инвестициите в България

За успешното прилагане на ЗНИ и изпълнението на целите на политиката за насърчаване на инвестициите, изключително важно е да се осигури необходимият финансов ресурс за прилагане на заложените инвестиционни стимули.

За насърчаване на инвестициите с финансовите мерки по ЗНИ, МИЕ е разработило **две схеми за групово освобождаване по Регламент 800/2008**. Схемите са докладвани на Европейската комисия, като не са постъпвали възражения по тях. Допустимият максимален годишен размер на бюджета по двете схеми е общо 90 млн. лв. (средствата са за сметка на държавния бюджет):

- 60 млн. лв. годишно до края на 2013 г. по схема за регионална инвестиционна помощ и регионална помощ за заетост. В нея са включени субсидии до 50% за инвестиции в образование и научни изследвания. По нея се възстановяват и осигурителните вноски.
- 30 млн. лв. годишно до края на 2013 г. за финансово подпомагане за специфично обучение. Средствата са за насърчаване на проекти по ЗНИ във високотехнологичните производствени отрасли и услуги, базирани на знания или за инвестиции в общини с равнище на безработица по-високо от средното за страната.

Ежегодно в рамките на бюджетната процедура Министерството на икономиката и енергетиката заявява средствата, необходими за прилагане на финансовите мерки по сертифицирани проекти, при отчитане на прогнозните стойности на заявените насърчителни мерки по проектите в процес на сертифициране. Отчитат се и одобрените от Министерския съвет и сключени договори. Независимо от това, от 2010 г. насам одобрените средства от Министерството на финансите, които се залагат в ежегодния бюджет на МИЕ по програмата за насърчаване на инвестициите, са в размер 2.5 млн. лв.⁴⁸ Съгласно проекта на тригодишната бюджетна прогноза за периода **2014-2016 г. не се предвижда увеличаване на средствата по бюджета на МИЕ в частта за насърчаване на инвестициите.**⁴⁹

С оглед преодоляване на проблемите, свързани с крайно недостатъчния ресурс от държавния бюджет за финансиране на насърчителните мерки по ЗНИ и за провеждане на ефективна политика в областта на инвестициите като цяло е необходимо да се потърсят по-активно възможности за използване на средствата от Структурните фондове на ЕС. За тази цел могат да се използват както настоящата Оперативна програма „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика“, така и по време на следващия програмен период 2014-2020 г. Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“. За да се постигне по-голяма ефективност и ефикасност при планирането и целевото разходване на средствата е необходимо да бъдат заложи ясни стратегически приоритети по отношение на политиката за насърчаване на инвестициите, които да отразяват адекватно социално-икономическата картина в България, идентифицираните потребности и възможности за развитие.

9) Стратегически приоритети при насърчаването на инвестициите в България

В момента у нас няма действаща стратегия за насърчаване на инвестициите. Последният стратегически документ в тази сфера е с хоризонт на действие 2005-2010 г.⁵⁰, като след изтичането му не е приет нов. Основната цел, заложена в изтеклата вече **Стратегия за насърчаване на инвестициите в Република България (2005-2010 г.)**, е свързана с повишаване на конкурентоспособността на българската икономика и

⁴⁸ Бюджети в програмен формат на Министерство на икономиката, енергетиката и туризма за периода 2010-2013 г.

⁴⁹ Средносрочна бюджетна прогноза за периода 2014-2016 г.

⁵⁰ Стратегия за насърчаване на инвестициите в Република България (2005-2010 г.)

постигане на стабилен и устойчив икономически растеж чрез насърчаване на инвестициите. С оглед изпълнението на тази цел се предвиждат действия в следните **приоритетни направления**:

1. Усъвършенстване на общата административна и нормативна среда;
2. Развитие на техническата инфраструктура;
3. Повишаване качеството на работната сила;
4. Регионална политика за насърчаване на инвестициите;
5. Подкрепа на инвестициите в иновации и във високотехнологични дейности;
6. Инвестиционен маркетинг;
7. Подобряване на финансовата среда за инвеститорите⁵¹.

По всяко от посочените приоритетни направления за реформи са идентифицирани редица мерки, както и необходими конкретни дейности, които да спомогнат за постигането на целите. Заложени са измерими индикатори за отчитане на изпълнението на поставените цели, както и отговорни институции.

След изтичането на периода на действие на Стратегията е отчетено, че тя е изпълнила своите цели и предназначение и нов стратегически документ в областта на насърчаване на инвестициите не е приет. Това следва да бъде отчетено като сериозен недостатък на системата за насърчаване на инвестициите в България. От една страна, привличането на инвестиции в икономиката не е еднократно действие, което може да бъде отчетено като изпълнено, а следва да се полагат постоянни усилия в тази насока. От друга, **липсата на стратегическа визия** относно следваната политика в областта на инвестициите в страната води след себе си до множество промени в основните направления на действие. Конкретният израз на това може да се види най-добре в многобройните законодателни изменения и допълнения през последните години, свързани с промени в обхваната на ЗНИ, в заложените насърчителни мерки, в праговете

⁵¹ Основните количествено измерими резултати, които се очаква да бъдат постигнати са както следва:

- Нарастване на brutния вътрешен продукт – като абсолютен обем и в процентно съотношение спрямо всяка предходна година;
- Увеличаване на обема на местните и чуждестранните инвестиции - в абсолютни стойности, като дял от БВП и на глава от населението.
- Нарастване на производителността на труда;
- Увеличаване на доходите и покупателната способност на населението;
- Разкриване на работни места вследствие на инвестиции “на зелено” или разширяване на вече съществуващи производства. - **Стратегията за насърчаване на инвестициите в Република България (2005-2010 г.)**

за съответните класове инвестиции и пр. Всичко това създава несигурност, намалява предвидимостта и като цяло влошава ефективността и ефикасността при провеждането на политиката за насърчаване на инвестициите и отблъсква потенциалните инвеститори.

С оглед на това е необходимо да бъде разработена и приета стратегическа визия за развитие в областта на насърчаването на инвестициите - независимо дали това ще стане под формата на нов отделен стратегически документ или политиката по насърчаване на инвестициите ще бъде включена като съставна част от някоя по-обща стратегия. В момента се обсъжда вариант, при който въпросите на инвестиционна дейност да бъдат заложи в иновационната стратегия на България. Забавянето в процеса на нейното разработване и приемане обаче оказва негативно влияние върху развитието на тези области.

В стратегическия документ следва да бъдат заложи приоритетните области, в които да се концентрират усилията за насърчаване на инвестициите в страната, с оглед анализ на конкурентните предимства, с които България разполага в отделните сектори на икономиката. Както вече бе отбелязано, преди началото на кризата основният процент от инвестициите в страната са концентрирани в секторите на недвижимите имоти, търговията и финансовото посредничество. Незадоволителен е броят на инвестиционните проекти, насочени към НИРД, високотехнологичните сектори и производствените сектори с висока добавена стойност и потенциал за растеж.

През 2011 г. по проект по ОП „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика“ е разработена Секторна стратегия за привличане на инвестиции в България. По време на проекта са изследвани глобалните тенденции в развитието на определени отрасли и наличните предпоставки в страната ни, като на база на това са изведени няколко приоритетни отрасли, в които България разполага с необходимите конкурентни предимства и може да привлече значителни инвестиции, които да спомогнат за стимулиране на социално-икономическото ѝ развитие. Успех ще бъде постигнат при добро комбиниране на традиционни за страната сектори и „сектори на бъдещето“ с цел създаване на устойчиви индустриални клъстери. Сред идентифицираните приоритетни сектори са:⁵²

⁵² Секторна стратегия за привличане на инвестиции в България

- **Електроника и електротехника** – високотехнологичен, експортно-ориентиран сектор, в който България има дълги традиции, добри образователни ресурси, както и достъп до основните пазари на Западна Европа. Може да се очаква висок потенциален ефект за подобрене в продуктивността и износа.
- **Информационни и комуникационни технологии** - сектор с висока добавена стойност и научна интензивност. Отново експортно-ориентиран сектор, в областта на услугите, в който страната ни има добри традиции от миналото, както и необходимото присъствие на големи ИТ компании. ИТ технологиите дават възможност за допълнителното развитие на други технологии и подобрене в продуктивността на останалите сектори.
- **Аутсорсинг** - пазарът на ЦИЕ за ИТ услуги се разраства и се очаква да продължи с по-високи темпове ръста си и в бъдеще. Българският пазар е конкурентоспособен в световен мащаб по отношение на разходи и наличие на подходяща работна ръка. Секторът създава възможност за развитие, насочено към дейности с по-висока добавена стойност.
- **Земеделие и храни** – сектор със силни традиции в България, като страна основен износител на земеделски продукти през 70-те и 80-те години на ХХ век, с налична плодородна земя и добре подготвен човешки ресурс. Секторът предполага висок потенциален ефект върху подобряване на продуктивността и износа, както и предлага възможност за създаване на заетост в изостанали земеделски региони.
- **Транспортно-оборудване и машиностроене** – наблюдава се тенденция за изместване на някои производствени дейности от развитите държави към други страни, предлагащи по-ниска разходна структура. България предлага близост до основните пазари в Западна Европа, както и присъствие на международни производители на автомобилни части.
- **Транспорт и логистика** - сектор, предлагащ услуги с фокус върху износа и дейности, свързани с висока добавена стойност. България се характеризира с благоприятно местоположение между Европа и Азия, с 5 паневропейски транспортни коридора, пресичащи страната и възможност за подобряване на транспортната инфраструктура.
- **Здравеопазване и фармация** – нециклически сектор, който е сред най-леко засегнатите от кризата, с един от най-благоприятните изгледи за ръст.

Страната ни има сериозни традиции в областта на уелнес туризма и фармацевтиката, както и опитна работна ръка. България предлага отлични географски, климатични и природни условия за развитие.

- **Химическа промишленост** - технологично интензивен, експортно-ориентиран сектор, който може да предложи висока добавена стойност. Може да се очаква висок положителен ефект за подобряване на продуктивността и износа, както и възможност за ангажиране на висококвалифицирани експерти в областта на химията и нискоквалифицирани работници в производствения процес.

За да се постигнат желаните резултати е необходимо да се проведе целенасочена рекламна и маркетингова политика, която да акцентира пред потенциалните инвеститори върху конкурентните предимства, с които страната ни разполага.

10) Инвестиционен маркетинг

Въпреки негативните тенденции в потоците на преки инвестиции през последните години, страната ни разполага със значителни конкурентни предимства, които могат да спомогнат за привличането на инвеститори от целия свят. Съществуват обаче и редица недостатъци на България като инвестиционна дестинация. Целта на инвестиционния маркетинг следва да бъде да акцентира върху силните страни, с които страната се откроява пред останалите, като се опита да компенсира нейните слабости.

Таблица 4: Силни и слаби страни на България като инвестиционна дестинация

Силни страни	Слаби страни
<p>Стабилност</p> <ul style="list-style-type: none"> - Членство в НАТО и в ЕС; - Нисък бюджетен дефицит и външен дълг; - Стабилен кредитен рейтинг в годините на кризата; - Ограничен валутен риск благодарение на наличието на валутен борд; - Хармонизирана нормативна уредба 	<ul style="list-style-type: none"> - Недостатъчно ефективна съдебна система; - Сравнително малък вътрешен пазар и ограничена покупателна способност на населението - Остаряла и нуждаеща се от обновяване техническа инфраструктура; - Динамично променяща се законова среда;

<p>с европейското законодателство.</p> <p>Достъп до пазари</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ключово географско местоположение; - Нулеви тарифи за достъп до пазара на ЕС с 500 млн. население; - В центъра на Югоизточна Европа – растящ пазар с население от 122 млн.; - Достъп до пазарите на Русия, Близкия изток и Африка. <p>Ниски разходи за бизнеса</p> <ul style="list-style-type: none"> - Едно от най-ниските нива на данъчна тежест в ЕС; - Финансови стимули за инвестиции според определени критерии; - Най-ниските разходи за труд в ЕС. <p>Достъп до квалифицирана работна ръка</p> <ul style="list-style-type: none"> - Относително голям брой университети и специализирани образователни центрове; - Относително голям брой млади българи, учещи в престижни, международни университети; - Традиции в инженерните и точните науки. 	<ul style="list-style-type: none"> - Административни и бюрократични пречки за стартиране на бизнес; - Недостатъчно добра управленска култура, съчетана с изоставащо и необвързано с нуждите на бизнеса образование; - Недостатъчен административен капацитет на местните администрации и липса на система за обслужване на инвеститорите на регионално ниво; - Наличие на значителна сива икономика и корупционни практики, водещи до нелоялна конкуренция; - Недостатъчно гъвкави фискални и данъчни стимули за насърчаване на инвестициите.
---	--

Въпреки посочените силни страни, България все още е относително непозната, като инвестиционна дестинация, дори в близки държави, а една от основните причини за това е именно неефективният инвестиционен маркетинг. Основната държавна

институция, на която са възложени функции в тази област е БАИ. Нейната дейност е насочена в няколко направления:

- Среци с потенциални инвеститори за представяне на макроикономическата среда в страната и инвестиционния климат. Тези среци се иницират от фирми, посещаващи България, чрез министерства и други органи на държавната администрация, през търговските камари и НПО, както и чрез посолствата и търговските служби.
- Участие във форуми и презентации в България и в чужбина, с цел представяне на макроикономическата ситуация и инвестиционния климат в страната.
- Отговаряне на информационни запитвания от потенциални инвеститори, със специфична информация за правни процедури, макроикономически индикатори, държавни субсидии и европейски фондове.
- Организиране на контакти между потенциални инвеститори и потенциални доставчици, партньори и клиенти в България, както и на среци с централната и местна власт за обсъждане на потенциални инвестиции.⁵³

Тези функции като цяло са свързани с **пасивен маркетинг**, а броят на фирмите, с които работи БАИ е силно ограничен поради липсата на целенасочено активно търсене на потенциални инвеститори.

БАИ не разполага със задгранични офиси и представителства, които да използва при контактите си с потенциални чуждестранни инвеститори, поради което е необходимо да се установи активна връзка със **службите по търговско-икономическите въпроси (СТИВ)**, които България има в чужбина. Практиката показва, че годишно не повече от 3-4 фирми от приоритетните сектори (производство, ИТ и аутсорсинг и т.н.) се свързват с БАИ и посещават България в резултат от взаимодействието със СТИВ. От една страна това е резултат от липсата на акцент в дейността на СТИВ върху привличането на инвестиции, тъй като те отговарят за много по-широк кръг от въпроси, като насърчаване на търговията, туризма и пр., а от друга на липсата на система за възнаграждение, обвързана с постигнатите резултати, което допълнително намалява желанието за проактивна дейност.

⁵³ Годишни доклади за дейността на БАИ.

Дейността на самата БАИ в областта на активния маркетинг също не е на нужното равнище. Маркетинговата дирекция би следвало да разработи цялостна стратегия, координирана с останалите държавни и неправителствени институции, по отношение на рекламните и промоционални кампании, които ще се реализират през съответната година. Консултантската дирекция трябва да има капацитет за идентифициране на нови потенциални инвеститори, на базата на добро познаване на съответната индустрия, пазар и държава и на базата на опита си с предишни инвестиционни проекти. На практика и двете дейности не се изпълняват ефективно в момента.

Причината от една страна е, че агенцията не разполага с необходимите специалисти – както на управленско, така и на експертно ниво – които проактивно да управляват и изпълняват маркетинговата и консултантска дейност по отношение на привличането на нови инвеститори. От друга е необходимо да се провежда целенасочен **таргетиран подход** при определяне на приоритетните пазари, сектори и компании, сред които да се търсят потенциални инвеститори. Следва да се подобри взаимодействието с останалите държавни структури и с бизнеса, така че да може Агенцията да бъде активната страна в търсенето на възможности за привличане на инвеститори, като им предлага подходящи проекти в съответната сфера на дейност, както и конкретни насърчителни стимули, с които страната може да се ангажира.

Необходимо е всичко това да бъде обвързано и с адекватна **медийна стратегия за позициониране на страната ни**. Практиката показва, че при планиране на дейността по промотиране на България като място за инвестиции се работи краткосрочно, без ясна визия с кои медии, в кои географски региони и в кои икономически сфери е необходимо да се сътрудничи, което значително понижава ефикасността на действията.

До момента голяма част от дейността и ресурсите на БАИ са фокусирани върху организацията и провеждането на **промоционални събития**. Те обаче не са предшествани от необходимата подготвителна работа, свързана с идентифициране на заинтересованите компании и институции, разработване и представяне на атрактивни инвестиционни възможности и пр. Нужна е значителна последваща активност от страна на служителите на агенцията, която да акцентира върху запазване и развитие на създадените контакти, с оглед привличане на тези инвеститори към България.

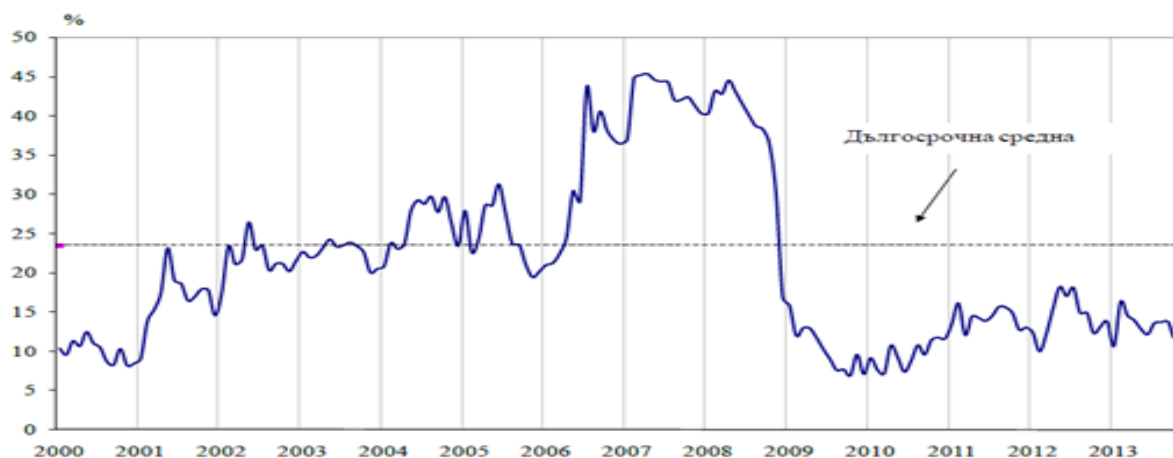
С оглед кризата в ЕС, която значително забавя темпа на растеж на старите държави членки и ограничава възможностите им за активна политика отвъд граница, фокусът на инвестиционния маркетинг следва да бъде насочен към нови, развиващи се **държави и пазари, с голям потенциал за инвестиции в приоритетните за страната сектори**. Не трябва да се пренебрегват възможностите за активизиране на контактите с държави, с които страната ни споделя обща история, културно наследство и пр. и където марката България е вече позната, а няма да е нужно тепърва да се налага на пазара. Необходимо е да се идентифицират водещи страни и субекти, носители на нови технологии и ноу-хау, както и да се направи анализ на склонността тези производства и инвестиции да се изнасят зад граница. Установените целеви групи следва да се обособят на база сектори, държави, региони, големина на компаниите и пр.

По този начин чрез сегментирането на пазара, чрез въвеждането на таргетиран подход към инвеститорите и следването на обща целенасочена активна маркетингова и промоционална стратегия ще може да се повиши значително ефективността на провежданата политика.

11) Характеристики на бизнес средата в България

Освен конкретните стимули за насърчаване на инвестиционните проекти, ключово значение за привличането на ПЧИ в дадена икономика има цялостната бизнес среда в съответната държава. За съжаление през годините на световната икономическа криза се стига до значително влошаване на средата за правене на бизнес в България.

Графика 7: Бизнес климатът в България⁵⁴

⁵⁴ Източник на данните НСИ.

През ноември 2013 г. общият показател на **бизнес климата в България** се покачва с 1.7 пункта спрямо нивото си от октомври, което се дължи на по-благоприятния бизнес климат в промишлеността и в сектора на услугите.⁵⁵ Въпреки това, както се вижда от представената графика, стойностите остават далеч под пиковите равнища, достигнати през 2007 г. и 2008 г., което показва трайните негативни последици на кризата у нас.

Съществуват редица международни доклади и класации, които оценяват икономическото развитие на страните и условията за правене на бизнес в тях. Те са важен ориентир за инвеститорите в момента, когато трябва да оценяват алтернативните възможности за реализация на своите инвестиционни намерения. Традиционно страната ни получава най-високите си оценки за индикаторите, свързани с макроикономическата стабилност, нивото на данъците и свободата на търговията. На другия полюс са оценките относно регулациите за бизнеса, ефективността на администрацията и корупционните практики.

Според „**Индекса на право на собственост**”⁵⁶, страната ни се нарежда на 49-та позиция от общо 130 държави, като се изкачва с 13 места спрямо година по-рано (62-ро място). Класацията „**Най-добри страни за бизнес**”⁵⁷ на Форбс поставя България на 42-ра позиция през 2013 г. спрямо 49-та през 2012 г. Изследването обхваща общо 145 държави. Съгласно „**Индекса на икономическата свобода**”⁵⁸, изготвян от фондация „Херитидж“ и „Уолстрийт джърнъл”, България напредва с едно място като заема 60-та позиция сред 177 държави. В оценката за България по този индекс не се наблюдава значителна промяна през последните 5 години.

Съгласно доклада „**Глобална конкурентоспособност**”⁵⁹, изготвян от Световния икономически форум в Давос, през последните години се наблюдава подобрене в конкурентоспособността на българската икономика. Индексът се базира на 12 фактора, които оказват влияние върху конкурентоспособността. Те включват: институции, инфраструктура, макроикономическа среда, здравеопазване и основно образование, висше образование и обучение, ефективност на стоковите пазари, ефективност на

⁵⁵ www.nsi.bg

⁵⁶ <http://www.internationalpropertyrightsindex.org/ranking>

⁵⁷ <http://www.forbes.com/best-countries-for-business/>

⁵⁸ <http://www.heritage.org/index/ranking>

⁵⁹ <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2013-2014>

пазара на труда, финансови пазари, размер на пазара, технологична готовност, степен на развитие на бизнеса, иновативност.

Индексът за конкурентоспособност на страната ни се повишава от 4.27 през миналата до 4.31 през тази година (максимална стойност 7). Това отрежда на България 57-ма позиция сред 148 страни в престижната класация, като изпреварва няколко държави членки на ЕС - Кипър, Словения, Унгария, Румъния, Словакия и Гърция. През 2012 г. страната ни отново отбелязва скок, като се придвижва от 74-то до 62-ро място. По този начин за последните две години България успява да се изкачи с общо 17 места.

Докато през миналата година страната ни подобрява стойността на индикаторите и класирането си по всички фактори за конкурентоспособност, то през тази година се забелязват някои негативни тенденции, свързани с пазара на труда, иновациите и развитието на бизнеса.

Най-голям принос за доброто представяне на България има макроикономическата стабилност - 30-то място от 148 държави. Това е резултат от добрите показатели за управление на държавния дълг, ниския бюджетен дефицит, нивото на националните спестявания, ниската инфлация и др. Следващият индикатор, по който България се представя много добре, е технологичната готовност - 44-то място и подобрене с 8 места спрямо 2012 г. Този индекс включва няколко количествени индикатора, които имат много добри стойности - интернет потребители (55.1% от населението и 55-то място); брой жители с достъп до широколентов интернет (17.6% от населението и 38-мо място); както и скорост на интернет.

В същото време продължават проблемите по отношение на индекса, измерващ качеството на институциите - 107-ма позиция през настоящата година и 108-ма през миналата. Най-негативни са оценките за ефективността на съдебната система (123-то място), като е отчетена още ниска степен на прозрачност на правителствените политики, слабо доверие в политиците (97-мо място и оценка 2.4 при максимална 7) и наличие на множество държавни регулации, които затрудняват бизнеса (105-то място).

Значително се влошават показателите на страната по отношение на пазара на труда и иновациите. По първия индикатор България отстъпва от 49-та позиция през миналата година на 61-во място, а по втория от 92-ро на 105-то място тази година. Особено негативно се оценява капацитетът на страната да привлича и задържа

талантливите млади хора, както и потенциалът за внедряване на иновации от фирмите (103-то място). Разходите на компаниите за научно изследователска и развойна дейност ни поставят на 107-мо място, а при сътрудничеството между университетите и индустрията България е на 117-та позиция. Като сериозен проблем в доклада е отчетена липсата на достатъчно добре подготвени кадри в областта на инженерните науки.

Състоянието на българския бизнес също се оценява негативно, като по този индикатор България също отстъпва позиции - от 97-ма на 106-та. Отчетено е слабо развитие на клъстерите (108-мо място), като българските конкурентни предимства произтичат предимно от евтината работна ръка. Идентифицираните основни пречки за развитие на бизнеса включват: корупцията, неефективната държавна администрация, затрудненият достъп до финансиране и липсата на квалифицирана работна ръка. Прави впечатление, че през последната година сред основните бариери за бизнеса се появяват и политическата и правителствена нестабилност.

В друга част от изготвяните класации България влошава своите позиции през 2013 г. В **„Класацията на световната конкурентоспособност”**⁶⁰ страната ни заема 57-мо място, при 54-та позиция в миналогодишната класация. Страната ни остава в дъното на подреждането сред 60-те участващи държави, като от всички страни членки на ЕС единствено Хърватия е класирана по-назад. В индекса за **„Икономическата свобода по света”**⁶¹ се забелязва също значителен спад за България: 49-то място през 2013 г., при 45-то в доклада от 2012 г. и 28-мо в доклада от 2011 г. Оценката на страната се влошава по всички под-индикатори, като най-лошо е класирането ни по критерия за „бизнес регулации” – 100-на позиция.

За съжаление, през последните години България неизменно губи позиции и в друга престижна международна класация - годишния доклад **„Doing Business“** (Правене на бизнес) на Световната банка.⁶² Класацията измерва напредъка на държавите по 10 индикатора, които включват: стартиране на бизнес, издаване на разрешително за строеж, свързване с електричество, регистрация на собственост, достъп до кредитиране, защита на инвеститорите, плащане на данъци, международна търговия, спазване на договорите и обявяване на несъстоятелност. Следва да се има предвид, че докладът измерва напредъка на страните в сравнителен аспект, поради

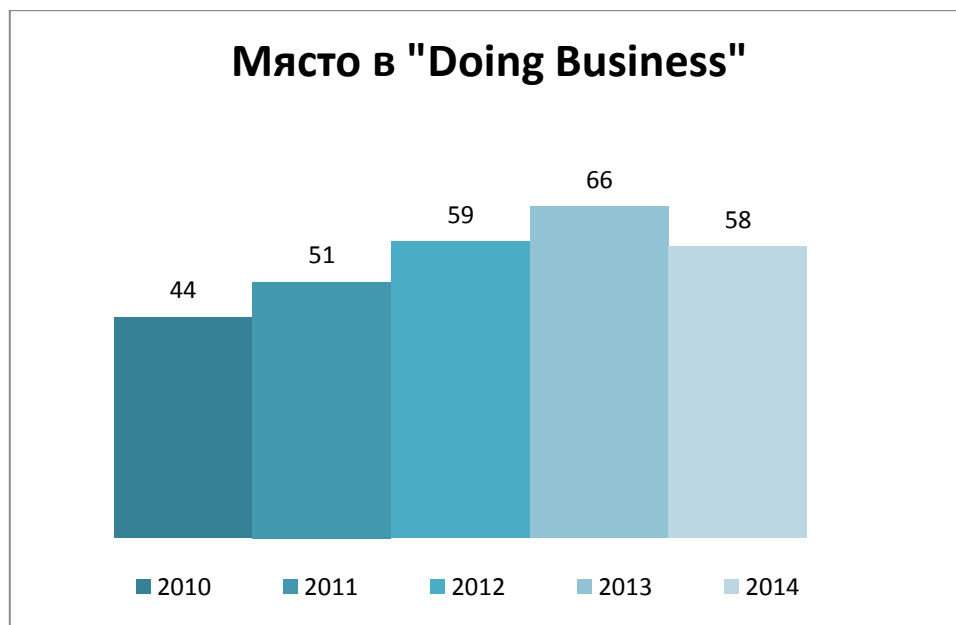
⁶⁰ <http://www.imd.org/uupload/IMD.WebSite/wcc/WCYResults/1/scoreboard.pdf>

⁶¹ <http://www.freetheworld.com/2013/EFW2013-complete.pdf>

⁶² <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/bulgaria>

което влошаването на класирането на дадена държава не означава непременно и влошаване на бизнес средата в нея – това може да се дължи и на напредъка на останалите икономики.

Графика 8: Позиция на България в класацията „Doing Business“⁶³

От представената графика се вижда, че в периода 2010-2013 г. България отстъпва с 22 места в класацията. През 2014 г. е извършена промяна в методологията за изчисление, използвана от Световната банка, поради което скокът с 8 места до 58-ма позиция (от 189 държави) в класацията не отразява реален напредък на страната ни. Като цяло докладът отчита, че през последните години у нас не са извършени съществени реформи, които да доведат до подобряване на бизнес средата, поради което останалите държави постепенно успяват да изпреварят България.

Най-лошият показател на страната ни в класацията е свързването с електричество (135-то място от 189 държави). Като слабости тук са отчетени както времето, необходимо за свързване на новопостроената сграда с електричество (130 дни), така и разходите, свързани с това (320% от дохода на глава от населението). През последните години не е отчетен напредък на България в тази сфера. Необходимо е страната ни да адресира идентифицираните проблемни области, както и да работи за намаляване на изискуемите процедури. Първа стъпка в тази насока може да бъде

⁶³ Данните са от докладите за „Правене на бизнес“ на Световната банка за периода 2010-2014 г.

отпадане задължението за сключване на предварителен договор с електроразпределителните дружества.

Друга проблемна област за България касае издаването на разрешително за строеж (118-мо място). По този показател е необходимо да се намали броят на изискуемите процедури (18), както и времето, което отнема на инвеститора да се сдобие с разрешението (104 дни). Световната банка отбелязва, че през последните години, вместо да се облекчават, процедурите в тази област стават все по-тежки за инвеститорите и значително затрудняват дейността им.

По отношение на показателя обявяване на несъстоятелност следва да се отбележи голямата продължителност на процедурата, която съгласно доклада отнема средно 3.3 години у нас, като този показател е почти два пъти по-нисък при страните от ОИСР – 1.7 години. България също така се характеризира с ниска възвръщаемост на средствата, която достига едва 32.6%, при 70.6% за страните от ОИСР.

Редица затруднения за инвеститорите са отчетени и при останалите индикатори. По отношение на стартирането на бизнес като стъпка в правилната посока е отбелязано намаляването на минималния изискуем капитал за регистриране на ООД на 2 лв., но като основен проблем е изтъкнат големият брой дни (18 дни), които отнема процедурата. Необходимо е да се положат целенасочени усилия в тази област, като се намали времето за регистрация в търговския регистър на 1 ден (4 дни в момента), както и като се ускори процедурата за регистрация по ДДС. При показателя регистрация на собственост страната ни ще успее да се придвижи по-нагоре в класацията ако успее да намали броя на изискуемите процедури – 7 в момента, спрямо 5 средно за страните от ОИСР. Необходимо е да се подобри представянето на България и по останалите индикатори, като се облекчи плащането на данъци, улесни се и се ускори трансграничната търговия и пр.

Добрата бизнес среда е ключова предпоставка за привличането на преки инвестиции в България и са необходими целенасочени усилия от страна на правителството в тази област. По-високото класиране на страната ни в подобни международни класации би спомогнало за подобряване на нейния имидж пред инвеститорите, като се демонстрира твърдата ангажираност за провеждане на тежките реформи, които са необходими за повишаване на цялостната конкурентоспособност на икономиката ни. Предприемането на подобна инициатива следва да бъде свързано с

изготвянето на анализ на съществуващите проблеми в бизнес средата и установяване на факторите, които са в основата на тези проблеми. Необходимо е да се заложат ясни цели за подобрене, измерими и проследими индикатори за тяхното изпълнение, както и реалистична времева рамка. Трябва да се разработи също така механизъм за мониторинг с ясни отговорности по отделните направления и система за докладване и проследяване на напредъка. В рамките на подобна инициатива следва да се използват и възможностите за сътрудничество с престижни международни организации в тази сфера, които да допринесат със своя опит и ноу-хау.

III ГЛАВА

Добри практики в областта на насърчаване на преките чуждестранни инвестиции

1) Общи насоки в дейността на агенциите за насърчаване на инвестициите

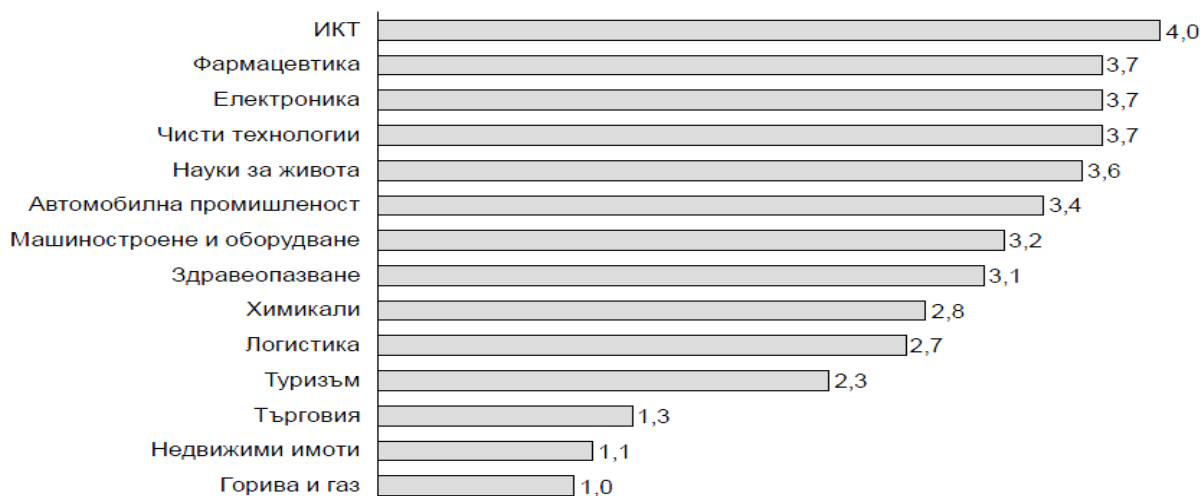
При изготвянето на Секторна стратегия за привличане на инвестиции в България е разработен и разпространен Въпросник сред европейските агенции за инвестиции, който да покаже какви са съвременните тенденции в работата им. Отговорите показват настоящите приоритети в дейността на тези агенции, които могат да допринесат за по-доброто фокусиране и на усилията на БАИ.

На първо място може да се отбележи **промяната в секторния фокус** на инвестиционната активност на Стария континент. Данните от графиката по-долу показват, че като цяло акцентът в Европа в момента е поставен върху секторите, които предлагат висока добавена стойност и могат да допринесат значително за подобряване на социално-икономическото развитие на съответната държава. Вижда се, че секторите, които доминират в ПЧИ в България преди началото на кризата, свързани с търговия и недвижими имоти са на едни от последните места в класацията.

Графика 9: Секторен фокус на агенциите за насърчаване на инвестициите⁶⁴

Индустриален фокус на инвестиционните агенции

5=най-важно

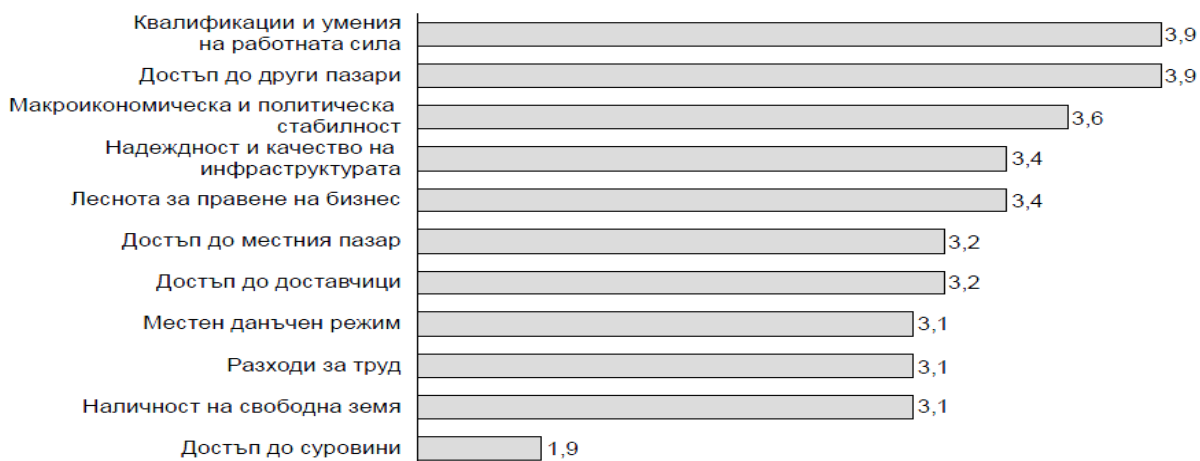

С оглед на променящия се секторен фокус, значително се изменя и кръгът на аргументите, които агенциите за насърчаване на инвестиции използват за привличане на инвеститори. По този начин в най-важен фактор се превръщат знанията, уменията и квалификацията на служителите, както и достъпът до международни пазари с цел реализиране на продукцията. От друга страна най-малък акцент се наблюдава върху достъпа до суровини, което се обяснява с ниския приоритет, който се поставя върху секторите, които се изискват значителни природни ресурси.

Графика 10: Основни аргументи, използвани при промотиране на страната⁶⁵

Основни аргументи за промотиране

5=най-важно

⁶⁴ Секторна стратегия за привличане на инвестиции в България. Данните са от Въпросник сред европейските агенции за инвестиции, анализ на А.Т. Kearney.

⁶⁵ Секторна стратегия за привличане на инвестиции в България. Данните са от Въпросник сред европейските агенции за инвестиции, анализ на А.Т. Kearney.

Изследването на Investment Climate Advisory Services⁶⁶ към Световната банка идентифицира **14 общи практики**, които спазват успешните агенции за насърчаване на инвестициите в глобален мащаб. Изводът, който предлагат изследователите, е че по-слабо представящите се агенции следва да приложат тези установени добри практики, тъй като това ще доведе до повишаване ефективността на тяхната работа и по този начин те ще могат да увеличат своя дял от пазара на ПЧИ. Най-характерните общи практики, използвани от успешните агенции за насърчаване на инвестициите, могат да бъдат обобщени в три основни групи категории:

- Адаптиране на начина на работа на агенциите към успешните практики, характерни за частния сектор;
- Натрупване на задълбочени познания относно секторите и отраслите, които се насърчават приоритетно в дадената държава;
- Прилагане на вътрешни системи за подобряване на обслужването на инвеститорите.

Към първата категория спадат следните идентифицирани успешни практики:

- 1. Практически опит от работа в частния сектор** – един от основните проблеми в работата на обществените агенции за насърчаване на инвестициите е тяхната неспособност на моменти да разберат начина на функциониране на компаниите от частния сектор и да се адаптират към него. Обикновено агенциите ориентират своята дейност на база на отделните сектори в икономиката, а не според конкретните клиенти, към които са насочени усилията им. За да превъзмогнат този проблем успешните агенции наемат значителен като процент персонал, с богат опит в частния сектор – обикновено при тях служителите с предишен опит в частния сектор са над два пъти повече в сравнение със слабо представящите се агенции. Този факт е от първостепенно значение при ръководния персонал.
- 2. Система на заплащане, конкурентна на частния сектор** – изискването за опит на персонала на агенциите в частния сектор означава, че те ще бъдат в конкуренция с всички частни фирми за най-квалифицираните служители. С

⁶⁶ Изследването обхваща 96 агенции за насърчаване на инвестициите в глобален мащаб, като целта е да се открият общи приоритети и добри практики в дейността на успешните агенции, които останалите могат да използват, за да повишат ефективността в своята работа - **Ortega, C., Griffin, C.** Investment Promotion Essentials, Investment Climate Advisory Services, World Bank Group, Washington, D. C., 2009

оглед на това е необходимо заплащането, което те предлагат да бъде конкурентоспособно на пазара на труда на съответната държава. Всички успешни агенции за насърчаване на инвестициите предлагат заплащане над нивото на обществения сектор, а 23% от тях са на нивото на частния сектор.

- 3. Оперативна свобода** – 73% от успешните агенции за насърчаване на инвестициите са публични институции, но едва 30% от тях са пряко подчинени на дадено министерство. В останалите случаи те са автономни структури, които не са второстепенни разпоредители към някое министерство, а са подчинени на по-висш орган - на министър председателя или на друг орган. Близко половината от по-слабо представящите се агенции са подчинени на министерства, като те често са обект на политизация.
- 4. Стратегически фокус в ограничен кръг приоритетни сектори** – характерно за всички успешни агенции е, че те идентифицират няколко приоритетни сектора на икономиката с оглед конкурентните предимства на дадената страна, в които концентрират своите усилия. По този начин се постига максимална ефикасност на действията, с оглед ограничените ресурси, с които агенциите разполагат.
- 5. Мрежа от офиси в страната и зад граница** – успешните агенции за насърчаване на инвестициите обикновено работят в широка мрежа от партньори. Над 2/3 от успешните агенции имат свои регионални офиси и представителства, докато останалта 1/3 са в сравнително малки страни, с население до 5 млн. души, където регионалното представителство не е от първостепенна необходимост. 81% от успешните агенции имат свои офиси зад граница в приоритетни страни, където са концентрирани значителен брой потенциални инвеститори. Експертите в тези офиси обикновено са подчинени пряко на самата агенция.
- 6. Свободно ползване на чужди езици от служителите на агенциите.**
- 7. Непрекъснато обучение на служителите** – през последните 2 години $\frac{3}{4}$ от служителите на успешните агенции са преминали специализирани обучения за повишаване на квалификацията в области като маркетинг и инвестиционно обслужване.

Към втората група успешни практики спадат:

- 8. Създаване и поддържане на изследователски капацитет** – това спомага за събирането на необходимите секторни данни и изготвяне на задълбочени анализи за състоянието, с оглед повишаване на ефективността на инвестиционния маркетинг и насърчителните дейности.
- 9. Определяне на персонален отговорник за всеки инвестиционен проект** – личният контакт създава необходимото доверие между инвеститора и агенцията, което подобрява тяхната съвместна работа.
- 10. Ефективно използване на бази данни, информационни системи и системи за управление на взаимодействието с клиентите** - те значително подобряват продуктивността на агенциите.

Третата група практики включва:

- 11. Приоритизиране на обслужването на инвестиционните запитвания** – изследванията показват, че всички агенции за насърчаване на инвестициите получават горе-долу еднакъв брой запитвания седмично - между 18 и 21. Онова, което отличава успешните агенции обаче е способността им бързо и адекватно да отговарят на тези инвеститори. При тях броят на служителите, които се занимават с отговорите на запитвания, е два пъти по-голям в сравнение с останалите агенции.
- 12. Лесен достъп за инвеститорите** – успешните агенции успяват да създадат максимални улеснения за инвеститорите при контактуването с тях, като предоставят необходимата информация за контакт (телефон с гласова поща, имейл и пр.), ясно определят лицето за контакт, без да е нужно инвеститорът да търси различни служители по различни въпроси и пр.
- 13. Поддържана интернет страница** – успешните агенции разполагат с отлични интернет сайтове, на които инвеститорите могат лесно и удобно да намерят всичката им необходима информация относно съществуващите регулации, реализирани инвестиционни проекти, възможности за инвестиране и пр. 86% от най-добрите агенции качват ново съдържание на страницата си поне веднъж месечно, а повече от половината ежедневно.
- 14. Ясна система за управление на инвестиционните запитвания** – добрите агенции разполагат с цялостна система за управление на запитванията, в

която подробно са разписани всички работни процеси. Това дава на инвеститорите необходимата ясна рамка, в която ще се развиват взаимоотношенията им с агенцията, което улеснява сътрудничеството и повишава доверието.

Тези идентифицирани общи добри практики и тенденции в развитието на дейността по привличане на ПЧИ могат да бъдат приложени и в България с оглед повишаване на ефективността и ефикасността на провежданата политика по насърчаване на инвестициите.

В следващите страници ще бъдат разгледани моделите за организиране на дейността по привличане на инвестициите в няколко конкретни европейски държави, като се открият отделни елементи, които могат да бъдат взаимствани и у нас.

2) Великобритания

Безспорно една от най-добрите и ефективни агенции за привличане на инвестиции в световен мащаб е Британската агенция за търговия и инвестиции - UK Trade and Investment (UKTI).⁶⁷ UKTI е съвместен правителствен департамент (без ранг на министерство) на Министерството на бизнеса, иновациите и уменията (Department for Business, Innovation and Skills) и Министерството на външните работи (Foreign & Commonwealth Office), който от една страна следва да допринася за изпълнението на целите на двете министерства, а от друга има и свои собствени, специфични цели.

Основните насоки в дейността на UKTI включват:

- Привличане на значими ПЧИ във Великобритания;
- Подобряване на представянето на британските компании чрез подкрепа за тяхната интернационализация;
- Увеличаване на НИРД във Великобритания посредством интернационализация;
- Подобряване на имиджа на Великобритания като предпочитан международен бизнес партньор;
- Подобряване оперативната работа на UKTI.

UKTI е националният орган с функции да подпомага местните компании да намерят пазари зад граница, както и да промотира Великобритания пред

⁶⁷ www.ukti.gov.uk

чуждестранните инвеститори. В рамките на страната UKTI използва мрежа от международни търговски съветници от частния сектор, които предлагат подкрепа на нови и съществуващи британски компании-износители, както и на инвеститори, които се стремят към външни пазари. В същото време агенцията разполага със служители в повече от 100 държави, които имат за цел да подкрепят местните компании на чуждите пазари. UKTI ръководи също и мрежа за насърчаване на инвестициите във Великобритания, която отново включва експертиза и от частния сектор, с цел да се насърчат чуждестранни компании (от малки стартиращи компании в сферата на високите технологии до световни лидери в своя сектор), да се установят и да развият своя бизнес в страната.

Общата **численост на служителите**, които подпомагат агенцията, е 2 332⁶⁸ души. От тях 1 882 работят за администрацията, като 600 работят в рамките на Великобритания, а останалите 1 282 зад граница (1 111 местни граждани и 171 дипломатически служители). Останалите 450 човека са от партньорски организации от частния сектор. Общо бюджетът, определен за дейностите по насърчаване на инвестициите и подпомагане на търговията за 2012 г., е 316,8 млн. лири, като от тях конкретно за привличане на ПЧИ са използвани малко над 81 млн. лири.

Специфичните услуги, които UKTI предлага в областта на привличането на ПЧИ включват:⁶⁹

- **Оценка на пазарните възможности** – подпомагане на международните компании да оценят възможностите за инвестиции във Великобритания;
- **Създаване на контакти** – сътрудничество с всички министерства и правителствени агенции, за да могат фирмите да установят контакти с широка мрежа от местни партньори и експерти в конкретната сфера;
- **Стартиране на бизнес** – консултиране и оказване на помощ на чуждестранните инвеститори относно процедурите, свързани с регистриране на фирма във Великобритания, необходимата корпоративна структура, стъпки за отваряне на банкова сметка и пр.;
- **Пазарни проучвания** – изготвяне на детайлни секторни анализи, съобразно конкретните нужди на инвеститора, включително подкрепа за навлизане на

⁶⁸ Доклад за дейността на UKTI за 2012-2013 г. –

<http://www.official-documents.gov.uk/document/hc1314/hc00/0024/0024.pdf>

⁶⁹ <http://www.ukti.gov.uk/investintheuk/howwehelp.html>

пазара, възможности за сътрудничество в научно-изследователската дейност, анализ на разходите и пр.

- **Избор на локация** – практическа подкрепа при избора на локация чрез асистирание при посещения на място, посредством регионалните представители;
- **Данъчна информация** – предоставяне на информация относно данъчната система в страната, административните процедури и пр.
- **Последваща подкрепа** – подкрепа след извършване на инвестицията и започване на дейност, с оглед възможности за разширяване на компанията, както и представляване на интересите на инвеститора пред правителството;
- **Подкрепа при издаването на визи** – практическа подкрепа и консултации по отношение на имиграционната система на Великобритания, различните категории визи и пр.
- **Набиране на персонал** – подкрепа при набирането на служители със специфичните необходими знания и умения;
- **Специфична подкрепа за предприемачи** – подкрепа за предприемачите посредством мрежа от ментори с нужните знания и опит, които да спомогнат за успешното развитие на новосъздадената компания.

3) Чехия

CzechInvest, **Агенцията за инвестиции и развитие на бизнеса в Чехия**, е агенция на Министерството на индустрията и търговията. Създадена през 1992 г., тя допринася за привличането на чуждестранни инвестиции и развитието на чешки дружества чрез своите услуги и програми за развитие.⁷⁰ CzechInvest израства от малък маркетингов офис през 2003 г. до стандарт за региона.

Мисията на CzechInvest е да подпомага инвестиционни проекти, да ги свързва с финансиране от ЕС, да развива чешките дружества. CzechInvest е изключително упълномощена да подава молби за инвестиционни стимули до компетентните правителствени органи и да подготвя проектооферти за безвъзмездното предоставяне на инвестиционни стимули.

⁷⁰ <http://www.czechinvest.org/en/about-czechinvest>

CzechInvest работи в рамките на Министерството на индустрията и търговията и се ръководи от главен изпълнителен директор и Управляващ комитет. Главният изпълнителен директор на CzechInvest се отчита пред заместник-министъра на Министерството на индустрията и търговията, който също така е и Председател на Управляващия комитет, определящ дългосрочните цели и стратегии на CzechInvest.

CzechInvest има **13 регионални офиса в страната и 7 офиса в чужбина**: в Чешке Будейовице, Бърно, Карлови Вари, Храдец Кралове, Либерец, Острава, Оломоуц, Пардубице, Пилзен, Прага, Усти над Лабем, Йихлава, Злин, както и в Лондон (Великобритания), Париж (Франция), Дюселдорф (Германия), Сънивейл (САЩ, Калифорния), Чикаго (САЩ, Илиноис), Хонконг, Токио (Япония).

Стратегията на агенцията относно развитието на мрежи за сътрудни чество е да разполага ако трябва дори с по-малко, но независими представителства, които работят професионално, под непрекъснат контрол на изпълнението, тъй като посолствата и аташетата обикновено не удовлетворяват тези критерии.

CzechInvest предлага **безплатни услуги в следните области**:⁷¹

Търсене на потенциални клиенти: Чуждестранните офиси на CzechInvest представляват CzechInvest в чужбина и правят активна реклама на Чешката република.

Управление на проекти, включително инвестиции и изпълнение: Отделът за развитие на инвестициите представлява първия контакт с потенциалния инвеститор в Чешката република. Инвеститорът получава информация за различни аспекти на бизнес климата и общ преглед на инвестиционните възможности в Чешката република. В случай на инвестиция в приоритетни сектори, специалист от сектора предоставя и необходимата специфична информация. След като се специфицират основните параметри на инвестиционния проект се назначава ръководител на проекта, който работи с потенциалния инвеститор по време на избора на терен и подготвителния период на инвестиционния проект. Други услуги, предлагани на тази фаза, включват:

- Организация на специално подготвени посещения в Чешката република;
- Обработка на инвестиционни стимули - CzechInvest може да подава молби за инвестиционни стимули до други държавни органи;
- Идентифициране на бизнес собственост;

⁷¹ <http://www.czechinvest.org/en/czechinvests-support>

- Идентифициране на доставчик или партньор за смесено предприятие;
- Осъществяване на връзка с правителството и общинските власти, както и с вече установени инвеститори;
- Помощ от общ характер до започването на дейност;
- Осъществяване на връзка с обслужващи компании с местен опит, които предлагат широк обхват услуги и имат умения при осигуряване на плавното навлизане на чуждестранните инвестиции.

Оказване на последваща помощ: Най-важните услуги в етапа на слединвестиционно обслужване включват:

- Оказване на помощ за разширение, реинвестиции, развитие на изследователските възможности;
- Търсене на подходящи индустриални зони и бизнес собственост за разширение;
- Консултантски услуги за съфинансиране на проекти от Структурните фондове на ЕС;
- Оказване на помощ в областта на човешките ресурси и получаване на визи;
- Развитие на сътрудничеството на инвеститорите със средни и висши професионални училища и университети;
- Посредничество при преговори с местните власти, държавната администрация и обществените институции;
- Подаване на предложенията на инвеститорите за промени в законодателството на Чешката република и подобряване на бизнес средата;
- Организация на професионални семинари, работни закуски с висши представители на държавната администрация, дискусии на кръгла маса и социални събития.⁷²

Приоритетните области, в които в момента целенасочено се търсят инвестиционни проекти включват:

- Високи технологии;
- Научно-изследователска и развойна дейност;
- Стратегически услуги - логистични операции, центрове за високо технологични ремонти, разработка на софтуер и обслужване на клиенти и пр.

⁷² <http://www.czechinvest.org/en/czechinvests-support>

Сред най-важните **стимули за насърчаване на инвестициите** в Чехия следва да бъдат отбелязани:

- **Освобождаване от корпоративно данъчно облагане** - пълно освобождаване от данъчно облагане за период от 5 години (новосъздадени компании) или частично освобождаване от данъчно облагане за 5 години (разрастващи се компании);
- **Субсидии за създаване на работни места** - 50 хиляди чешки крони за служител в регионите, които са най-сериозно засегнати от безработица;
- **Субсидии за обучение** - 25% от разходите за обучение в най-сериозно засегнатите от безработица региони.

Общата сума на упоменатите по-горе стимули във връзка с инвестиции (с изключение на субсидиите за обучение) не трябва да превишават 40% (50% в случаите на средни предприятия, 60% в случаите на малки предприятия) от инвестициите, направени в дълготрайни материални и нематериални активи.

От организационна и функционална гледна точка, CzechInvest е все още водещ пример за агенция за насърчаване на инвестициите в регионален план. Още през 90-те години на 20 век, в агенцията е въведена „екипната култура“ и „работа, с фокус върху клиента“ в пълен противовес на бюрокрацията в обществения сектор. Първите 15 години от нейната дейност демонстрират някои от най-добрите практики в тази сфера. Трудностите, които CzechInvest преживява през последните няколко години обаче показват, че без подкрепата на правителството, никоя агенция не може да поддържа високо ниво на работа, стройна организация и високо квалифицирани служители.

4) Германия

Германската агенция за търговия и инвестиции⁷³ (Germany Trade and Invest) комбинира задълбочения анализ на чуждестранните пазари с общирни познания за приоритетните индустрии в страната, инвестиционните възможности и наличните технологии. Подпомагана от мрежа от 60 експерти зад граница и в тясно сътрудничество със световната мрежа на Германската търговска камара, Агенцията насърчава интернационализацията на германските компании, както и промотира страната като добра инвестиционна дестинация за чуждестранните инвеститори.

⁷³ <http://www.gtai.de/GTAI/Navigation/EN/Meta/About-us/agency-profile.html>

Основните **цели на Агенцията** включват:

- Да промотира Германия като място за правене на бизнес и развитие на технологиите;
- Да подпомага местните компании с информация и анализи за световните пазари;
- Да информира и съветва международните компании, които установяват своята дейност в Германия;
- Да насърчава икономическото развитие на новите федерални провинции (източната част на Германия), както и на Берлин.⁷⁴

В областта на насърчаване на инвестициите Агенцията предлага задълбочена и актуална пазарна информация на международните компании, които желаят да навлязат на германския пазар. Сред **услугите**⁷⁵, които служителите на Агенцията предоставят на инвеститорите могат да бъдат отбелязани:

- Пазарни и секторни анализи;
- Анализи относно възможностите за навлизане на пазара;
- Информация относно корпоративното и данъчното законодателство в Германия;
- Информация относно трудово-правни въпроси;
- Информация относно възможностите за финансиране и подпомагане.

Агенцията предлага и различни безплатни услуги на инвеститорите, свързани с конкретното развитие на техните инвестиционни проекти, като специални екипи, работещи по отделните проекти, оказват **подкрепа при стартирането на дейността** в Германия. Тяхната помощ се изразява в:

- Правна и данъчна подкрепа при реализацията на проекта;
- Експертиза и съвети относно възможностите за финансиране;
- Организация на посещения на място на различни бизнес обекти;
- Свързване с местни партньори и изграждане на бизнес мрежи;
- Координиране на възможностите за установяване на ПЧП.

⁷⁴ <http://www.gtai.de/GTAI/Navigation/EN/Meta/About-us/agency-profile.html>

⁷⁵ <http://www.gtai.de/GTAI/Navigation/EN/Meta/About-us/activities.html>

Германската агенция за търговия и инвестиции работи в **тясно сътрудничество със световната мрежа на Германската търговска камара**, като целта на това партньорство е да се предостави на местните износители и на потенциалните чуждестранни инвеститори единна точка за контакт, където могат да намерят информация и таргетирани консултантски услуги. Двете организации са установили взаимно изгодно партньорство помежду си, като от една страна Камарата използва икономическата информация и анализи, събирани и разработвани от Агенцията, а тя от своя страна използва съществуващите местни бизнес мрежи, с които Камарата разполага. Споделянето на офиси зад граница позволява на двете институции да оптимизират своите разходи, да подобрят обмена на информация помежду си, както и да синхронизират работните си процеси, което повишава ефективността на тяхното сътрудничество.

5) Словения

Словенската публична агенция за насърчаване на предприемачеството, иновациите, развитието, инвестициите и туризма (SPIRIT Slovenia) е създадена при сливането на функциониращите преди това отделни структури в областта на предприемачеството и ПЧИ, туризма и технологичното развитие.⁷⁶ Тя е натоварена с функциите по регулиране, експертно подпомагане и развитие на секторите, свързани с конкурентоспособността на Словения, които включват насърчаване на предприемачеството в страната, стимулиране на технологичното развитие, привличане на ПЧИ, интернационализация на местните компании и развитие на туризма. Агенцията е създадена с цел от една страна да се оптимизира държавната администрация, а от друга да се повиши координацията и ефективността в действията на служителите. Основният търсен ефект от сливането е по-голяма прозрачност, ефективност и ефикасност в дейността, както и фокусирана подкрепа за словенската икономика.

В рамките на SPIRIT е обособен екип, който се занимава с насърчаването на чуждестранните инвестиции в страната - InvestSlovenia Team. Сред основните **услуги**, които инвеститорите могат да използват безплатно са:⁷⁷

- Информация относно индустриите, законодателството, данъчните въпроси и възможните стимули за инвестиции;

⁷⁶ <http://www.spiritslovenia.si/en>

⁷⁷ <http://www.sloveniapartner.eu/our-services/>

- Информация относно индустриални обекти и местни доставчици;
- Установяване на контакти с представители на отделните индустрии и местните власти;
- Организация на посещения на място, конференции по въпросите на бизнеса и инвестициите и търговски изложения;
- Специфична информация за съществуващите доставчици в Словения, според конкретните интереси на инвеститора;
- База данни на всички словенски компании износители;
- Насочване на инвеститорски запитвания към словенските компании износители;
- Консултации и съвети по практически въпроси, свързани с инвестиционния проект.

б) Сърбия

Сръбската агенция за насърчаване на инвестициите и износа (SIEPA⁷⁸) е основана през 2001 г. от правителството на Сърбия. Това е държавна агенция, чиято задача е да помага на чуждестранните инвеститори и да насърчава стратегическото развитие на Сърбия като държава в международен план. Мисията на SIEPA е да оказва помощ на чуждестранни компании, желаещи да се установят или разширят своята дейност в Сърбия, както и на сръбски компании, извършващи международна дейност.⁷⁹

Основната дейност на SIEPA е разделена между два отдела – за привличане на ПЧИ и за насърчаване на износа. Най-важните услуги на SIEPA са насочени към привличане на инвестиции, управление и изпълнение на инвестиционни проекти, даване на стимули, последваща грижа и насърчаване на износа. Услугите, които Агенцията предлага за насърчаване на инвестициите, са добре структурирани в няколко основни направления⁸⁰:

- **Прединвестиционни услуги**
 - Информация за законодателството, свързано с ПЧИ;
 - Макроикономически данни и профили на специфични индустрии;
 - Анализи на оперативни разходи;

⁷⁸ Serbia Investment and Export Promotion Agency

⁷⁹ <http://siepa.gov.rs/en/index-en/about-siepa/>

⁸⁰ <http://siepa.gov.rs/en/index-en/about-siepa/our-services.html>

- Представяне на възможности за бизнес;
 - Друга необходима информация.
- **Услуги при изпълнение на инвестиции**
- Помощ при учредяване на дружества (регистрация, издаване на разрешителни за работа, намиране на офис помещения и др.);
 - Определяне на локации за проекти на зелено;
 - Намиране на съществуващи съоръжения за инвестиции на кафяво;
 - Организиране на огледи на обекти;
 - Намиране на партньори за съвместни предприятия;
 - Улесняване на контактите с национални и местни органи.
- **Следиинвестиционни услуги**
- Помощ при взаимодействия с администрацията на централно и местно равнище;
 - Консултации относно възможни доставчици на бизнес услуги (банки, лизингови дружества, консултантски фирми, адвокатски кантори, агенции за недвижими имоти и други);
 - Свързване с местни доставчици.

За да помага на потенциални инвеститори да ускорят завършването на своите проекти, SIEPA поддържа контакти с всички публични и частни организации, свързани с ПЧИ, включително министерства и други държавни органи, общински власти и органи на местното самоуправление, строителни агенции, данъчни и митнически власти, статистически бюра, национални и регионални търговски палати и Националната банка на Сърбия. Всички услуги, предлагани от Агенцията са безплатни.

SIEPA функционира като независима агенция в системата на Министерството на икономиката. Агенцията има Управителен съвет, чиито членове се определят и избират от сръбското правителство. Позицията на SIEPA в рамките на държавната администрация е силна, защото насърчаването на ПЧИ и износа са приоритет за правителството, поради което Агенцията получава силна подкрепа на различни нива.

Агенцията няма регионална мрежа, но има отлични взаимоотношения с местните общини. SIEPA организира програми за обучение в местните общини, с цел

подготовката им за преговаряне с инвеститори и създаване на цялостна база данни. Агенцията няма и международна мрежа, но поддържа ежедневни контакти с икономическите и търговски аташета, с които има добри взаимоотношения.

SIERA консултира инвеститорите и предоставя оперативна помощ при определяне на възможните стимули и взаимодействие със съответните органи, но кандидатстването пред тези органи и процедурите се осъществяват от самите инвеститори. Агенцията предоставя също последваща грижа, насочена към разрешаване на проблеми и организиране на събития за инвеститорите с цел създаване на контакти между тях.

7) Изводи и препоръки за подобряване дейността на БАИ, с оглед добрите международни практики

Като цяло прегледът на добри международни практики в областта на организацията на дейността на националните агенции за насърчаване на инвестициите показва основните направления, в които следва да се търси разширение и подобрене на услугите, които БАИ предлага на инвеститорите.

На първо място се вижда акцентът върху търсене на **синергия между дейностите по привличане на инвестиции и стимулиране на икономическото развитие и търговията** в останалите държави. В някои страни това се реализира чрез обединяване на тези функции в общи агенции, а в други чрез осигуряване на необходимата координация при провеждане на съответната политика, която да гарантира максимална ефективност и ефикасност. Както вече беше аргументирано във втора глава, в България това все още е значителен недостатък, който трябва да се адресира.

Всички чуждестранни агенции се стремят да **организируют дейността си на принципа „едно гише“**, като предложат на инвеститорите единна точка за контакт с администрацията по отношение на въпросите, свързани с тяхните инвестиционни намерения. Това улеснява значително комуникацията на инвеститора с държавата, подобрява координацията и канализира действията, което води до по-добри резултати и повишава на удовлетвореността на клиентите. У нас все още не е създадена необходимата организация, която да позволи на БАИ да поеме изцяло управлението на инвестиционните проекти, което често води до забавяне и трудности за инвеститорите.

Прави впечатление активното използване на съществуващите **мрежи** в различните държави за установяване на бизнес контакти, които да спомогнат за развитие на дейността на инвеститора. В България следва да се търсят механизми за установяване на активно сътрудничество между БАИ и съществуващите национални браншови организации, така че да могат да се създадат контакти между българския бизнес и чуждестранните инвеститори, които да бъдат взаимно изгодни за тях. Добър способ за установяване и поддържане на контакти е периодичната организация на професионални семинари, работни закуски с висши представители на държавната администрация, дискусии на кръгла маса и пр.

Почти всички по-успешни чуждестранни агенции за инвестиции разполагат с **регионални офиси в страната, както и с офиси и представители зад граница**. Както вече беше отбелязано във втора глава БАИ не разполага нито със свои регионални представителства, нито със задгранични офиси, а координацията и взаимодействието със СТИВ не са на необходимото ниво. С оглед на това трябва да се постави необходимият акцент върху подобряване на регионалното и международното представителство на БАИ.

В останалите държави агенциите за инвестиции, освен че предоставят на инвеститорите задълбочена информация и секторни анализи, те предлагат и готови възможности за инвестиционни проекти. В България това все още може да се отчете като слабост, тъй като при промотирането на страната се използва по-обща информация и данни, свързани с макроикономическите показатели, често без да се **разработват и предлагат на инвеститорите конкретни инвестиционни възможности**. На инвеститора следва да се предложи информация за всички налични в страната местни доставчици на бизнес услуги, според конкретните му потребности и интереси. Необходимо е да се положат усилия за подобряване на дейността в тази насока, което ще доведе до по-голям успех при привличането на ПЧИ.

В България не се поставя достатъчен акцент върху **слединвестиционното обслужване**. Този аспект от работата на БАИ трябва да се подобри, за да може да се подпомагат активно инвеститорите и в периода след първоначалното реализиране на проекта. Добри практики в тази област са свързани с предоставяне на консултации и съвети относно възможностите за развитие на компанията, свързване с потенциални

партньори от други фирми и сектори, с оглед осъществяване на съвместни проекти, както и представителство на интересите на инвеститора пред държавните органи.

Отново с оглед подобряване на последващата подкрепа за предприемачите в България, може да бъде взимана добрата практика от Великобритания за организиране на **мрежа от ментори** с нужните знания и опит, които да спомогнат за успешното развитие на новосъздадената компания. Прогресивното разрастване на новата фирма е не само в интерес на инвеститора, но и на държавата, в която тя е създадена, тъй като това ще доведе до устойчивост на инвестицията, разкриване на нови работни места, навлизане на нови технологии и стимулиране на икономическото развитие като цяло.

Важно е БАИ да разполага със служители, които могат да предоставят **консултации и подкрепа по практически въпроси**, свързани с инвестиционния проект, като помощ при учредяване на дружества, тяхната регистрация, издаване на разрешителни за работа, намиране на офис помещения, набиране на персонал, координиране на възможностите за установяване на ПЧП и пр. Именно в този етап от развитието на своята дейност инвеститорият има най-голяма нужда от подкрепа, тъй като той не е добре запознат с конкретните условия на местния пазар. Макар част от тези дейности да присъстват сред функциите на БАИ, често те остават само на хартия заради недостатъчния експертен капацитет на Агенцията.

Друга характерна особеност по отношение на човешките ресурси, с които разполагат агенциите в глобален мащаб, е тяхната **езикова компетентност и задълбочени познания относно отделните приоритетни сектори**, както на местния, така и на целевите пазари. Това им помага от една страна да консултират успешно чуждестранните инвеститори относно съществуващите възможности за инвестиции в страната, а от друга да провеждат целенасочен маркетинг, чрез таргетиран подход към приоритетните сектори и компании, от които искат да привлекат ПЧИ. Тези дейности все още не са на необходимото равнище у нас и е нужно да се работи за повишаване на експертния капацитет и организацията на работа в тези области.

С оглед повишаване на ефективността в работата си редица агенции за насърчаване на инвестициите взимат **добри практики на работа от частния сектор** и привличат експерти с богат опит там. За да им предложат конкурентно заплащане и за да стимулират продуктивността им, те често обвързват размера на

заплащане с постигнатите от тях резултати в привличането на нови инвеститори. Системата на оценяване и заплащане в държавната администрация в България също е насочена към обвързване на възнагражденията на служителите с постигнатите резултати. Необходимо е да се гарантира, че целите, поставени на Агенцията ще бъдат адекватно отразени в индивидуалните цели и работни планове на отделните служители.

Работата на служителите в БАИ може да се подобри и чрез по-добро използване на възможностите на **новите технологии**. Необходимо е да бъдат създадени всеобхватни бази данни с информация за отделните сектори на икономиката, приоритетни пазари и инвеститори и пр., които да се актуализират своевременно. Наличието на ефективно функциониращи информационни системи и системи за управление на взаимодействието с клиентите могат значително да облекчат дейността на Агенцията, както и да повишат удовлетвореността на инвеститорите от полученото обслужване. Особен акцент следва да се постави върху подобряване на интернет страницата на БАИ, като данните бъдат актуализирани ежедневно. Тя е лицето на Агенцията пред света и често първа точка за контакт с нея, поради което потребителският интерфейс трябва максимално да улеснява работата на инвеститорите, като им позволява бързо и удобно да намират необходимата им информация.

Следва да се насърчава също така **взаимодействието на инвеститорите със средни и висши професионални училища и университети** в страната. Това може да допринесе от една страна за установяване на необходимата връзка между образованието и пазара на труда в България, като спомогне за подобряване на подготовката на българските младежи и тяхната адаптираност към изискванията на работодателите, което ще улесни инвеститорите при намиране на необходимите квалифицирани кадри за техните компании. От друга по този начин ще се насърчат възможностите научно-изследователска и развойна дейност, като се акцентира върху съвместните проекти с практическо приложение в бизнеса.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

С оглед постигане на заложената цел за идентифициране на съществуващите възможности за повишаване на ефективността на държавната политика за насърчаване на ПЧИ в България, се пристъпи към нейното детайлизиране посредством няколко задачи.

В изпълнение на поставените задачи на първо място беше направен преглед на теоретичната рамка, свързана с инвестициите като цяло и с ПЧИ в частност. Открити бяха основните характерни белези, които отличават ПЧИ, както и условията, на които те трябва да отговарят, за да попаднат в обхвата на насърчаваните инвестиции, съгласно българското законодателство.

Анализирана беше динамиката в развитието на потоците от ПЧИ в глобален мащаб, като се акцентира върху тяхната структура, произход и движение, с оглед настъпващите промени в международната финансова и икономическа среда. На тази основа бяха изведени основните фактори, които имат водеща роля в този процес, както и характеристиките в поведението на инвеститорите, които оказват влияние върху тяхната инвестиционна активност. Направен беше анализ на произхода, структурата и динамиката на потоците от ПЧИ в България, като бяха открити ключовите характеристики в тяхното развитие преди и след началото на кризата.

Извършен беше общ преглед на нормативната рамка, която регламентира процеса по насърчаване на преките чуждестранни инвестиции в България. На база на това беше детайлно анализирана ролята и мястото на отговорните държавни институции при провеждане на политиката по привличане и стимулиране на инвестициите. В резултат на анализа бяха открити съществуващите проблеми и недостатъци на системата. Идентифицирани бяха възможни решения, които да допринесат за повишаване на ефективността и ефикасността при реализиране на държавната политика за насърчаване на инвестициите, като се гарантира оптимално разпределение на функциите между институциите и се подобри използването на наличните ресурси.

Разгледан беше цялостният процес по сертифициране на инвестициите в България, като бяха изведени препоръки, които биха могли да спомогнат за неговото ускоряване и оптимизиране, с оглед потребностите на инвеститорите и на държавата.

Детайлно бяха анализирани съществуващите стимули за насърчаване на инвестициите, съгласно българското законодателство, като бяха изведени възможни действия за повишаване на тяхната ефективност и на привлекателността им за инвеститорите. Извършен беше преглед на действащата бюджетна рамка на политиката за насърчаване на инвестициите в България, като бяха открити нейните недостатъци, които възпрепятстват по-ефективното привличане и стимулиране на инвеститорите.

Направен беше анализ на съществуващата стратегическа рамка на политиката по насърчаване на инвестициите в страната. На тази основа бяха идентифицирани необходимите мерки, с оглед регламентиране на стратегически приоритети в тази сфера, които от една страна да гарантират стабилност и приемственост в политиката, а от друга да отразяват конкурентните предимства, с които България разполага. В резултат от извършения анализ на рекламната и маркетинговата дейност, осъществявана с цел популяризиране на страната ни като инвестиционна дестинация, бяха изведени препоръки за въвеждане на нови, модерни похвати в работата. Тяхното приложение на практика би могло да допринесе за повишаване на ефективността и ефикасността на политиката по привличане на чуждестранни инвеститори в България.

Извършен беше преглед на позицията на страната ни в редица престижни международни класации и доклади, които разглеждат условията за развитие на бизнес. На база на установените проблемни области бяха открити редица мерки, които следва да се предприемат, с оглед цялостно подобряване на бизнес средата в България, което от своя страна би довело до повишаване на нейната атрактивност като предпочитана инвестиционна дестинация.

Представени бяха някои от най-важните характеристики и добри практики в работата на успешните агенции за насърчаване на инвестициите в глобален план. Извършен беше сравнителен анализ на организацията на дейността по привличане на ПЧИ в 5 европейски държави - Великобритания, Чехия, Германия, Словения и Сърбия. Акцентът беше поставен върху идентифициране на общи добри практики по отношение на функциите и предоставяните услуги от страна на съответните агенции за насърчаване на инвестициите в тези държави. На база на анализа бяха изведени препоръки за подобряване дейността на Българската агенция за инвестиции и за повишаване на ефективността при провеждане на политиката по насърчаване на инвестициите в страната като цяло.

Използвана литература

1. **Адамов, В., Проданов, Ст.,** Инвестиции, Велико Търново, 2007
2. **Адамов, В., Проданов, Ст.,** Инвестиции, Свищов, 2013
3. Бюджет в програмен формат на Министерството на икономиката, енергетиката и туризма за 2009 г.
4. Бюджет в програмен формат на Министерството на икономиката, енергетиката и туризма за 2010 г.
5. Бюджет в програмен формат на Министерството на икономиката, енергетиката и туризма за 2011 г.
6. Бюджет в програмен формат на Министерството на икономиката, енергетиката и туризма за 2012 г.
7. Бюджет в програмен формат на Министерството на икономиката, енергетиката и туризма за 2013 г.
8. Годишен доклад за дейността на Българската агенция за инвестиции за 2009г.
9. Годишен доклад за дейността на Българската агенция за инвестиции за 2010г.
10. Годишен доклад за дейността на Българската агенция за инвестиции за 2011г.
11. Годишен доклад за дейността на Българската агенция за инвестиции за 2012г.
12. Годишен доклад за дейността на Изпълнителна агенция за насърчаване на малките и средните предприятия за 2012 г.
13. Доклади по проект: „Проучване на удовлетвореността на инвеститорите от предлаганите от БАИ услуги и проучване на услугите и преференциите, предлагани от други европейски агенции“
14. **Минасян, Г.,** Финансово програмиране, София, 2008
15. **Минасян, Г.,** Външен дълг: теория, практика, управление, София, 2004

16. **Орешарски, Пл.**, Анализ и управление на инвестициите, София, 1997
17. Последваща оценка на въздействието на Закона за насърчаване на инвестициите
18. Предварителна оценка на въздействието на Закона за насърчаване на инвестициите
19. Средносрочна бюджетна прогноза за периода 2014-2016 г.
20. **Стоименов, М.**, Международни финанси, изд. „Тракия-М“, 2011
21. Закон за българското гражданство
22. Закон за насърчаване и закрила на чуждестранните инвестиции
23. Закон за насърчаване на инвестициите
24. Закон за чужденците в Република България
25. Закон за чуждестранните инвестиции
26. Методология за отчитане на преките чуждестранни инвестиции в страната на Българската народна банка
27. Правилник за прилагане на Закона за насърчаване на инвестициите
28. Регламент (ЕО) № 800/2008 на Комисията от 06.08.2008 г. Относно деклариране на някои категории помощи за съвместими с общия пазар в приложение на чл. 87 и 88 от Договора за създаване на ЕО
29. Ръководство за съставяне на платежен баланс и международна инвестиционна позиция, шесто издание, МВФ, 2009 г.
30. Секторна стратегия за привличане на инвестиции в България
31. Стратегия за насърчаване на инвестициите в Република България (2005-2010)
32. Устройствен правилник на Българската агенция за инвестиции
33. Устройствен правилник на Изпълнителната агенция за насърчаване на малките и средните предприятия

34. Устройствен правилник на Министерството на икономиката и енергетиката
35. **Bellak, C., Leibrecht, M., Stehrer, R.**, Policies to Attract Foreign Direct Investment: an Industry-Level Analysis, 7th Global Forum on International Investment, OECD, 2008
36. **Economic Policy Institute**, Impacts of FDI on Banking Sectors in SEE Countries, Sofia, 2007
37. **Ortega, C., Griffin, C.** Investment Promotion Essentials, Investment Climate Advisory Services, World Bank Group, Washington, D. C., 2009
38. **Rose, P.**, The Financial System in the Economy, Texas, 1986
39. **White, R., Ortega, C., Griffin, C.** Investment Promotion and Regulation: Can They Coexist in One Body?, Investment Climate Advisory Services, World Bank Group, Washington, D. C., 2011
40. World Investment Report 2012, UNCTAD
41. World Investment Report 2013, UNCTAD
42. www.bnb.bg – интернет страница на Българската народна банка
43. <http://www.czechinvest.org> - интернет страница на Чешката агенция за инвестиции и развитие и бизнеса
44. <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/bulgaria> - интернет страница, посветена на доклада „Правене на бизнес“ на Световната банка
45. <http://www.forbes.com/best-countries-for-business/> - интернет страница с класацията на сп. Форбс за „Най-добрите страни за бизнес“
46. <http://www.freetheworld.com/2013/EFW2013-complete.pdf> - интернет страница с класацията „Икономическата свобода по света“
47. <http://www.gtai.de> - интернет страница на Германската агенция за търговия и инвестиции
48. <http://www.heritage.org/index/ranking> - интернет страница на класацията „Индекса на икономическата свобода“ на фондация „Херитидж“ и „Уолстрийт джърнъл“
49. <http://www.imd.org/uupload/IMD.WebSite/wcc/WCYResults/1/scoreboard.pdf> - интернет страница с „Класацията на световната конкурентоспособност“

50. <http://www.internationalpropertyrightsindex.org/ranking> – интернет страница с класацията „Индекс на право на собственост”
51. <http://www.investbg.government.bg> - интернет страница на Българската агенция за инвестиции
52. <http://www.mi.government.bg> – интернет страница на Министерството на икономиката и енергетиката
53. <http://www.nsi.bg/> - интернет страница на Националния статистически институт
54. <http://www.oecd.org/> - интернет страница на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие
55. <http://www.official-documents.gov.uk/document/hc1314/hc00/0024/0024.pdf> – интернет страница с доклада за дейността на УКТІ за 2012-2013 г.
56. <http://siepa.gov.rs/en/> - интернет страница на Сръбската агенция за насърчаване на инвестициите и износа
57. <http://www.sloveniapartner.eu/our-services/> - интернет страница относно услугите, предлагани на чуждестранните инвеститори в Словения
58. www.sme.government.bg - интернет страница на Изпълнителна агенция за насърчаване на малките и средните предприятия
59. <http://www.spiritslovenia.si/en> - интернет страница на Словенската публична агенция за насърчаване на предприемачеството, иновациите, развитието, инвестициите и туризма
60. www.ukti.gov.uk - интернет страница на Британската агенция за търговия и инвестиции
61. www.un.org - интернет страница на ООН
62. www.unctad.org - интернет страница на Конференцията на ООН по търговия и развитие
63. <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2013-2014> - интернет страница на Световния икономически форум и доклада „Глобална конкурентоспособност“
64. <http://www.worldbank.org/> - интернет страница на Световната банка

Списък на използваните съкращения

БАИ – Българска агенция за инвестиции

БВП – брутен вътрешен продукт

БНБ – Българска народна банка

ЕО – Европейска общност

ЕС – Европейски съюз

ЗНИ – Закон за насърчаване на инвестициите

ЗЧИ – Закон за чуждестранните инвестиции

ИАНМСП – Изпълнителна агенция за насърчаване на малките и средните предприятия

МВФ – Международен валутен фонд

МИЕ – Министерство на икономиката и енергетиката

МС – Министерски съвет

НИРД – научно-изследователска и развойна дейност

НСИ – Национален статистически институт

ОИСР – Организация за икономическо сътрудничество и развитие

ООН – Организация на обединените нации

ППЗНИ – Правилник за прилагане на Закона за насърчаване на инвестициите

ПЧИ – преки чуждестранни инвестиции

СТИВ - Служби по търговско-икономически въпроси

ЦИЕ – Централна и Източна Европа

СИЕРА - Сръбска агенция за насърчаване на инвестициите и износа

SPIRIT – Словенска публична агенция за насърчаване на предприемачеството, иновациите, развитието, инвестициите и туризма

УКТИ – Британска агенция за търговия и инвестиции

UNCTAD - Конференция на ООН за търговия и развитие

Държави, в които дейностите по търговия и инвестиции са в обща агенция⁸¹

- Белгия - Агенция за търговия и инвестиции
- Великобритания - Агенция за търговия и инвестиции
- Германия - Агенция за търговия и инвестиции
- Гърция - Агенция инвестирай в Гърция – за всички инвеститори
- Естония - Агенция за инвестиции и търговия
- Ирландия - Агенция за индустриално развитие
- Латвия - Агенция за инвестиции и развитие
- Литва - Инвестирай в Литва
- Люксембург - Инвестирай в Люксембург
- Малта - Malta Enterprise Corporation
- Полша - Агенция за информация и чуждестранни инвестиции
- Португалия - aісер Portugal Global – обединява бившите агенции за инвестиции и икономическо развитие, създадена 2007 г.
- Румъния - Център за търговия и инвестиции
- Словакия - Агенция за инвестиции и развитие на търговията
- Словения - Агенция за предприемачество и чуждестранни инвестиции
- Унгария - Агенция за инвестиции и развитие на търговията
- Франция - Инвестирай във Франция
- Чехия - CzechInvest
- Швеция – Съвет за търговия и инвестиции⁸²

⁸¹ Данните са от доклад на Института за пазарна икономика от октомври 2011 г. Към посочените в доклада държави е добавена Швеция, където съществуващите преди 2 отделни структури са обединени в началото на 2013 г.

СЕРТИФИЦИРАНИ ИНВЕСТИЦИОННИ ПРОЕКТИ

по Закона за насърчаване на инвестициите за периода 2007-2013 г.⁸³

КЛАС ИНВЕСТИЦИЯ	ИНВЕСТИТОР	ИНВЕСТИЦИОНЕН ПРОЕКТ	ИНВЕСТИ- ЦИЯ ЗА 3- ГОД. ПЕРИОД /МЛН. ЛЕВА/	НОВИ РАБОТНИ МЕСТА
1-ви клас	„Данаос Девелопмент” АД, гр.София	Изграждане на търговски комплекс в местността „Малинова долина”, гр. София	266.4	100
1-ви клас	„Свилоза” АД, гр. Свищов	Разширение на Завод за целулоза	113	44
1-ви клас	„Фери Енерджи” ООД, гр. София (Фери Груп, Испания)	Грийн Енерджи (производство на дървесни видове за получаване на биомаса)	83.7	277
1-ви клас	„Мъркюри” АД, гр. София	България Мол - гр. София (изграждане на търговски комплекс)	136.9	1000

⁸³ По данни на **БАИ**.

1-ви клас	„Имобилия България Търговия” КД, гр. София (концерн Тенгелман, Германия)	Национален логистичен център (изграждане на логистичен център в землището на с. Чепинци и с. Локорско, област Софийска)	74.8	300
1-ви клас	„Ти Ел Пропърти Кампъни” ЕАД, гр. София (Тишман Мениджмънт Кампъни ЕООД)	София Еърпорт Център (изграждане на логистичен център в близост до новия терминал на летище София)	489	350
1-ви клас	„Тера Тур Сервиз” ЕООД, гр. София	Правец Голф Ризорт енд Кънтри Клуб (в община Правец)	71.8	180
1-ви клас	„Вятърен парк Станата” ЕООД, гр. Добрич (ВЕ2 и ВПД, Германия)	Вятърен парк Одърци	74.7	5
1-ви клас	„Стомана индъстри” АД, гр. Перник (група Виохалко, Гърция)	Изграждане на цех за производство на прокатни изделия	97.8	126
1-ви клас	„София мед” АД, гр. София (група Виохалко, Гърция)	Увеличаване на капацитета и номенклатурата на производството на изделия от мед и месинг	94.2	90
1-ви клас	„Варна Лоджистикс” АД, гр. Варна	Логистичен парк Варна	71	124

1-ви клас	„София Билдинг Ентърпрайз” АД, гр. София	Търговски и бизнесцентър „Цариградски”	70	200
1-ви клас	„Риофиса България” ЕООД, гр. София с испанско участие	София Плаза (търговски и развлекателен център в близост до Центлна гара София),	487	60
1-ви клас	„Оркид Мулти Комплекс-Варна” ЕООД, гр. Варна	Оркид Мол Варна (търговски и бизнес център)	206	100
1-ви клас	„ОЦК” АД, гр. Кърджали	Модернизация и разширение на Цинков завод	133.7	72
1-ви клас	„Енел Марица Изток 3” АД, гр. София (ЕНЕЛ, Италия и НЕК ЕАД, България)	Модернизация и рехабилитация на ТЕЦ Марица Изток 3	447.2	5
1-ви клас	„Солвей Соди” АД, гр. Девня (група Солвей, Белгия и Шишеджам, Турция)	Разширяване и модернизиране на завод за производство на сода	101.6	8
1-ви клас	„Столична община”	Управление на отпадъците на гр. София (завод за преработка на битови отпадъци)	84	70
1-ви клас	Консорциум „Емералд Резорт Равда”	Емералд Резорт България	214	400
1-ви клас	„Голф Клуб Ибър” АД,	Голф и SPA комплекс Ибър II	106.5	160

	гр. Долна Баня			
1-ви клас	„Бороспорт” АД, к.к. Боровец	Устойчиво развитие на инфраструктурата за планински туризъм и зимни стортове в к.к. Боровец	70	208
1-ви клас	„Кълвача Инвестмънт”, АД с. Пряпорец	СПА и Голф Комплекс „Кълвача”	159	400
1-ви клас	„Варна Тауърс” ООД, гр. Варна	Търговски и административен комплекс Варна Тауърс	86.3	180
1-ви клас	„Проект Русе” АД, гр. Русе	Търговски, спортно-развлекателен и обществено-обслужващ център Мол Русе	99.6	400
1-ви клас	„Болкан Енерджи” АД, гр. София	Вятърен парк Добрин	236	16
1-ви клас	„ББГГ” ЕООД, гр. София	Нова Парк-Пловдив	117.3	45
1-ви клас	„Делта Марина” ЕООД гр. София	Индустриален парк „Мрамор”	116.0	200
1-ви клас	„Интер Пайп” ЕООД гр. София	Комплекс за струдено валцуване	183.5	250

1-ви клас	„Енемона” АД, гр. Козлодуй	Енергиен проект ”Ломски лигнити”	84.5	240
1-ви клас	„Холдинг Варна А” АД гр. Варна	Алея Първа	73.1	350
1-ви клас	„Европа Център София” ООД, гр. София	Европа Център София	288.1	200
1-ви клас	Форум София АД, гр. София	Форум „София”	328.7	800
1-ви клас	„Еолика България” АД, гр. София с участие на „Еолика Навара”, Испания	Ветроенергиен парк (Суворово) – 60 МВт	174.9	6
1-ви клас	„Айкон” ЕООД, гр. София с гръцко участие	Комплекс за забавление и спорт- Пашеница	72	73
1-ви клас	„Риофиса България” ЕООД, гр. София с испанско участие	Пловдив Плаца	183	242
1-ви клас	„Бутед” АД, гр. Бургас	МОЛ Бургас	75.0	200
1-ви клас	Софарма АД	Изграждане на нов таблетен завод	73.6	275
1-ви клас	„Шопинг Сити Уест” ООД, София	Евро Гейт (търговско развлекателен комплекс)	250	3000
1-ви клас	Гранд Хотел България АД, София	Мултифункционален търговски център	74.5	30

		„Гранд България”		
1-ви клас	„Парк индустрия – София Изток” АД, гр. София	Индустриален парк - София Изток	104	400
1-ви клас	„Евроинвест Консулт” ЕООД, Бургас	Марина Валпарансо (яхтено пристанище)	81.4	100
1-ви клас	“Фрапорт Туин Стар Еърпорт Мениджмънт” АД, гр. Бургас с германско участие	Модернизиране и разширяване на Летище Бургас	97.1	100
1-ви клас	„Фрапорт Туин Стар Еърпорт Мениджмънт” АД, гр. Варна с германско участие	Модернизиране и разширяване на Летище Варна	94.7	100
1-ви клас	„Лимекс Сити” ЕАД, гр. София	„Уинслоу Гардънс” в гр. София (пет полифункционални комплекса)	100	3000
1-ви клас	„Мелина” ООД, гр. София	Мол Марково тепе (Пловдив)	88	25
1-ви клас	„Сен Гобен Констракшън Продуктс България ЕООД”, гр. София (Сен Гобен, Франция)	Завод за плоскости от гипс картон „Марица”	100	80
1-ви клас	„Мандра Голф Лейк Сити” ЕООД, гр. Бургас	Мандра Лейк Голф Резорт	93	240
1-ви клас	„Ей И Ес Гео Енерджи” ООД, гр. София	Ветроенергиен парк „Свети Никола”, община Каварна	361.5	20

	(AES-САЩ и Geo Power Energy с германско участие)			
1-ви клас	Търговски парк София АД, гр. София	Търговски парк София	184	2200
1-ви клас	„Рила Самоков- 2004” АД	Супер Боровец (ски курорт)	640	660
1-ви клас	„Галерия Варна” ЕООД, гр. Варна	Галерия Варна (Търговски комплекс тип МОЛ)	152	750
1-ви клас	„Бизнес и търговски център” ЕАД, гр. Варна	Бизнес и Търговски Център Варна	97	2000
1-ви клас	„Линекса Ленсдаун” ЕООД, гр. София	Хотелски комплекс „Еделвайс” (гр. Разлог)	105	580
1-ви клас	„Мол Плевен” АД, гр. Плевен	МОЛ Плевен	80.8	500
1-ви клас	„Сок Камчия” ЕАД, гр. Бургас	Санаторно-оздравителен комплекс – Международен детски център „Камчия”	208.2	1500
1-ви клас	„България инвестмънт голф енд резорт” ООД, гр. София	Опицвет голф ризорт	113	152
1-ви клас	„Еко Био Фюълс Индъстри” АД	Био Енергия и Горива-Видин	200	85
1-ви клас	„ЦБА Пропърти Инвестмънт” АД В. Търново	Търговски парк Велико Търново	71.2	750

1-ви клас	Мет Риъл Истейт ЕАД гр. София	Спортно-рекреационен комплекс „Камчия Парк Резорт”	411	3200
2-ри клас	Язаки България ЕООД, гр. Ямбол (Язаки корп., Япония)	Изграждане на завод за автомобилни кабели в гр. Ямбол	45	2600
2-ри клас	Ай Ейч Ем ООД, гр. София	Бизнес център Брюксел	41.6	80
3-ти клас	Профекс Биопродукти ООД, гр. Камено	Предприятие за производство на биоетанол	10.8	40
3-ти клас	Българска Керамична Компания ЕООД	Модернизация и реконструкция на фабрика за керамични изделия	14.8	241
А-клас	Енемона АД гр. Козлодуй	Енергийно оползотворяване на селскостопанската биомаса в Северна България, гр. Никопол	114.0	20
А-клас	Кроношпан БГ ЕООД гр. Бургас (Кроношпан Холдингс Лимитед”, Кипър)	Завод за производство на плочи от дървесни частици-с. Узунджово, обл. Хасково	215.1	200
А-клас	Луфтханза Техник София ООД гр. София (Луфтханза Техник- Германия)	Изграждане на база за обслужване и ремонт на самолети на летище София	35.2	460
А-клас	Хийтсет/Билборд АД	Изграждане на нова печатна база за листов и ролен печат в гр. Костинброд	100.7	177

А-клас	Мега Груп АД гр. Варна	Завод за преработка на петрол и петролни отпадъци –гр. Смядово	195.0	300
А-клас	Иксетик Пловдив ЕООД с. Стряма, общ. Раковски (иксетик, Германия)	Завод за хидравлични и вакуумни помпи „Иксетик Пловдив”	36.5	253
А-клас	Спарки АД гр. Русе	Изграждане на нова производствена площадка на „Спарки” АД, гр. Русе	50.0	220
А-клас	Полимери АД гр. Девня	Пълна модернизация на производствения процес на Полимери АД, гр. Девня	143.2	80
А-клас	КЦМ АД, гр. Пловдив	Технологично обновление и разширение на производството на КЦМ АД, Пловдив	301.0	145
А-клас	Ролпласт груп, гр. София	Производствена база Ролпласт - гр. Костинброд	71.8	80
А-клас	Ветроком ЕООД, гр. София (Алпик груп, Швейцария)	Вятърен парк Ветроком (с. Енина)	166.0	12
Б-клас	ВИТТЕ Аутомотив България ЕООД гр. Русе (Витте Аутомотив, Германия)	Завод за производство на електронни и механични части за автомобилната индустрия в Индустриален парк Русе	20.8	300
А-клас	Литекс Моторс АД, София	Завод за производство на автомобили в гр.	113.4	1220

		Ловеч		
А-клас	ВЕЦ Чал ЕООД гр. София	Вятърен парк Крумовград	175.6	14
А-клас	ВЕЦ Попско ЕООД гр. София	Вятърен парк Ивайловград	56.0	14
А-клас	Фотоволтаик Тервел 1 ЕООД, град Варна	Фотоволтаичен парк Тервел 1	47.8	5
А-клас	СОК Камчия ЕАД гр. Бургас с руско участие	Лечебно -диагностичен, балнеологичен и образователен център към „СОК Камчия”, община Аврен	39.0	280
А-клас	Агрополихим АД гр. Девня	Нов цех за производство на разтвор на чист амониев нитрат, гр. Девня	18.0	6
А-клас	Уинд Енерджи 2007 ЕООД гр. Сливен с японско участие	Ветроенергиен парк – Сливен	305.5	14
А-клас	Консорциум „Уинд Енерджи” с. Захари Стояново, община Шабла	Ветрогенераторен парк Смин, община Шабла	405.5	62
А-клас	Тера България 1 ЕООД гр. София	Проект зелена енергия Сакар, Хасковска област	417	28
А-клас	Електрауинде България ЕООД	Вятърен парк Бургас 400 (община Бургас и	105.9	3

	гр. София (Електраундс, Белгия)	Айтос)		
А-клас	Пайплайф България ЕООД Пловдив (Винербергер, Австрия и група Солвей, Белгия)	Изграждане на завод за производство на пластмасови тръби - гр. Ботевград	63.4	100
А-клас	Соларпро АД гр. София	Разширение на производствения капацитет на завод за фотоволтаични панели – гр. Силистра	19.6	41
А-клас	Алфа Енерджи ЕООД, гр. София	Фотоволтаична слънчева централа – с. Янково, община Смядово	16.5	3
А-клас	ИВЦ България ВП5 ЕООД, гр. Добрич (ИВЦ ГмбХ, Германия)	Вятърен парк Лозенец, община Крушари	411.0	16
А-клас	Дъбово Енерджи ЕООД, гр. София (с участие на инвестиционен фонд НовЕнергия II– Енерджи&Енвайърънмънт СКА от Люксембург)	Изграждане на фотоволтаична централа Дъбово в община Мъглиж, област Стара Загора	34.6	6
А-клас	Сентилион ООД, гр. София (с австрийско участие)	Високотехнологично производство на медицинска електроника, гр. София	16.5	35
А-клас	ВЕЦ Своге ООД, гр. София (италианската група Петролвилла)	Фаза II от проект Каскада Среден Искър МВЕЦ Оплетня, МВЕЦ Церово и МВЕЦ	71.5	7

		Прокопаник, община Своге		
А-клас	СРС България ООД, гр. Плевен (с участие на Германия Уиндпарк ГмбХ, Германия)	Ветроенергиен парк с. Спасово (община Генарал Тошево, област Добрич)	483.7	20
А-клас	Пи Си Си Изворско ЕООД гр. София (PCC DEG Renewables GmbH, Германия)	Вятърна електроцентрала Изворско (общини Аксаково и Суворово, област Варна)	78.2	22
А-клас	Пи Ви Системс АД гр. София (с датско участие)	Фотоволтаична електроцентрала Средина, община Генарал Тошево, 10 MW	54.5	25
А-клас	В. Пауър ООД гр. София	Вятърна електроцентрала Милковица, Община Гулянци, област Плевен	247.3	22
А-клас	ИВЦ България 4 ЕООД, гр. Добрич (ИВЦ ГмбХ, Германия)	Вятърен парк Красен дол, община Никола Козлево	136.1	10
А-клас	СРС-България ООД, гр. Плевен (с участие на Германия Уиндпарк ГмбХ, Германия).	Ветроенергиен парк Сливенци-Добрево, Община Добричка	483.7	20
А-клас	Даблю Пи Ем ООД, гр. Варна с американско участие	Вятърен парк Мировци-207 MW, община Нови пазар	643.8	50
А-клас	Нови Енергии ООД, гр. София (PCC DEG Renewables GmbH, Германия)	МВЕЦ Гара Елисейна и МВЕЦ Ребърково, община Мездра	27.4	25

А-клас	Юпитер 05 ООД, гр. Пловдив	Завод за горещо поцинковане на метални изделия, гр. Куклен	21.5	65
А-клас	КЕЙ Дивелъпмънт Констракшън ЕАД, гр. Лом	ФОТОСОЛАРЕН ПАРК-ЛОМ II-ри етап: Фотоволтаична грид- електроцентрала с инсталирана мощност 3998,5 kWp , гр. Лом	23.3	10
А-клас	БИ СИ АЙ Казанлък Холдинг ЕООД, гр. Казанлък	Фотоволтаична електроцентрала Черганово, с. Черганово, община Казанлък	146.2	12
А-клас	Амер Спортс БГ ЕООД, гр. Чепеларе (Amer Sports, Австрия, Финландия)	Разширение и модернизация на фабрика за ски , гр. Чепеларе	7.8	125
А-клас	Алкомет АД, гр. Шумен (с миноритарно участие в капитала на ФАФ Метал Санайи Бе Тиджарет, Турция)	Въвеждане в експлоатация на леярска линия №VI и фолиев стан «Мино» в Алкомет АД – гр. Шумен	26.8	24
А-клас	ВЕЦ Своге АД, гр. София (италианската група Петролвилла)	Фаза II от проект Каскада Среден Искър МВЕЦ Оплетня, МВЕЦ Церово и МВЕЦ Прокопаник, община Своге	71.5	7
А-клас	Луфтханза Техник ООД, гр. София (Луфтханза Техник-Германия)	Реконструкция и разширение на база за обслужване и ремонт на самолети на летище София	25.5	180
А-клас	Кнауф България ЕООД, гр. София (Кнауф, Австрия)	Завод за гипсови мазилки Марица II	32.0	27

Б-клас	Амлог ООД, гр. София	Логистичен парк – Цалапица, община Родопи, област Пловдив	10.0	100
А-клас	Логистичен център – Варна, ЕАД гр. София	Пристанище Логистичен център - Варна	76.0	200
А-клас	Девня Цимент АД, Девня (част от групата Италцементи, Италия)	Реконструкция и модернизация на инсталация за производство на клинкер и цимент в завода на „Девня Цимент” АД – Втори етап	325.0	-
А-клас	Райхле и Де-Масари България Пръдакшън ЕООД, гр. София (дъщерна на R&M – Швейцария)	Производство на фиброоптични и медни компоненти за телекомуникационни мрежи”, гр. София	9.6	251
А-клас	Пластхим-Т АД, гр. Тервел	Изграждане на нов цех за производство на БОПП фолио в гр. Аксаково	32.9	32
А-клас	СОК” Камчия” ЕАД, Бургас (инвестиция на правителството на гр. Москва, Русия)	Изграждане на детски оздравителен лагер „Черноморский” и амфитеатър в к.к. „Камчия”, община Аврен	35.5	376
А-клас	МБАЛ за женско здраве Надежда ООД, София и ИВА Пропъртийз ЕООД, гр. София	Изграждане и експлоатация на многофункционална болница за активно лечение за женско здраве „Надежда”	8.0	15

А-клас	Монрол България ЕООД, гр. София (дъщерна на Eczacıbasi-Monrol, Турция)	Лаборатория за производство на радиофармацевтици Монрол-София	8.1	10
А-клас	„Фаджо” АД, гр. Върбица	Завод за трансформация на биомаса и производство на пелети в с. Менгишево, община Върбица	9,8	50
Сертификат за приоритетен инвестиционен проект	„Тракия Глас България” ЕАД гр. Търговище (част от холдинга „Шишеджам” – Турция)	Производство на стъкло и стъклени изделия - Нови инвестиции	298.8	300
А-клас	ВИТТЕ Аутомотив България ЕООД, гр. Русе (част от компанията ВИТТЕ Аутомотив – Германия)	Завод за производство на електронни и механични части за автомобилната индустрия, гр. Русе	7.5	200
Б-клас	Център за нанотехнологии ООД, гр. София	Изследователски услуги чрез нанотехнологични иновативни решения, гр. Ямбол	2.0	58
А-клас	Бер-Хелла Термоконтрол ЕООД, гр. София (дъщерна на Бер-Хелла Термоконтрол ГмбХ – Германия)	Производство на електронни и електрически части и устройства за автомобили	42.5	350

Б-клас	Оптикс АД, гр. София	Оптично производство Божурище, Икономическа зона София - Божурище	2.7	14
Б-клас	Иновас ООД, гр. София	Разширяване производството на Иновас ООД, Икономическа зона София - Божурище	1.7	10
Б-клас	Неона ООД, гр. София	Завод за лазерни машини „Неона“, Икономическа зона София - Божурище	0.685	12
Б-клас	АРК Метрология ООД, гр. София	Метрологичен център, Икономическа зона София - Божурище	1.0	-
Б-клас	Амет ООД, гр. София	Медицинска електроника АМЕТ, Икономическа зона София - Божурище	0.645	10
Б-клас	Волаком АД, гр. София	Въвеждане в производство на летищни системи за безопасност, Икономическа зона София - Божурище	1.9	10
Б-клас	Ацом ООД, гр. София	Производствено-складова база Божурище, Икономическа зона София - Божурище	10	-
Б-клас	Уеб Системс Дизайн ЕООД, гр. София	Специализиран електронен магазин на кирилица	1.1	15
А-клас	Уолтопия ООД, Крушуна, обл.	Научно-изследователски и развоен център към Колайдър активити център - София	7.2	37

	Ловеч			
А-клас	СОЛ България ЕАД, София (част от групата СОЛ – Италия)	Завод за производство на промишлени газове, гр. Девня	25.5	10
А-клас	Експириън България ЕАД, София (дъщерна на Experian Scorex BV- Холандия)	Оптимизиране и развитие на бизнес процеси и високотехнологични решения, София	0.8	150
А-клас	Алфред С.Тьопфер Интернешънъл България Лоджистикс ЕООД, София (част от Алфред С.Тьопфер Интернешънъл Груп)	Пристанище Тьопфер Силистра	10,6	13